

Spolufinancováno
Evropskou unií

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Vstupní analýza města Česká Třebová

Adam Bedřich
prosinec, 2023

Agentura
pro sociální začleňování

Dokument vznikl v rámci realizace projektu OPZ+ „Rozvoj systémů pro sociální začleňování“ registrační číslo projektu CZ.03.02.02/00/22_004/0000366.

Terénní šetření realizoval: Adam Bedřich

Kontakt:

Adam Bedřich, Oddělení výzkumů a evaluace (adam.bedrich@mmr.cz)

Odbor pro sociální začleňování (Agentura) MMR ČR

www.socialni-zaclenovani.cz

Text neprošel jazykovou korekturou.

Obsah:

Manažerské shrnutí	1
Cíle výzkumu	4
Cílová skupina sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených osob	4
Metodologické aspekty výzkumného šetření	5
Standardy výzkumné práce ASZ	5
Vymezení lokality a základní sociodemografické údaje	6
Kontext sociálního vyloučení na území města Česká Třebová	9
Kvantifikace sociálního vyloučení pomocí statistických dat	10
Shrnutí	15
Bydlení	16
Bytový fond města	16
Mechanismy pronajímání městských bytů	20
Běžné byty	20
Domovy s pečovatelskou službou	21
Sociální byty	21
Soukromí pronajímatelé	23
Ubytovací zařízení	24
Romové a dostupnost bydlení	26
Bezdomovectví v České Třebové	26
Shrnutí	27
Zadlužení	27
Shrnutí	31
Vzdělávání	31
Předškolní vzdělávání	32
Základní vzdělávání	33
Shrnutí	35
Bezpečnost	35
Problematika návykových látek	36
Problematika osob bez domova	37
Shrnutí	39
Rodina a volný čas	39

Shrnutí	42
Zaměstnanost	43
Shrnutí	45
Doporučení.....	45
Seznam literatury	47

Seznam tabulek

Tabulka 1 – přehled realizovaných rozhovorů v rámci výzkumu	5
Tabulka 2 – demografický přehled v České Třebové	8
Tabulka 3 - Vývoj celkových hodnot indexu sociálního vyloučení 2016-2022	12
Tabulka 4 - příjemci a SPO dávky PnB 2019-2022	12
Tabulka 5 – příjemci a SPO dávky PnŽ 2019-2022	13
Tabulka 6 – lokalizace koncentrace SPO příjemců dávky PnŽ 2019-2022	13
Tabulka 7 – příjemci a SPO dávky DnB 2019-2022	14
Tabulka 8 – příjemci a SPO dávky DnB podle typu bydlení 2019-2022	14
Tabulka 9 – lokalizace koncentrace SPO příjemců dávky DnB 2019-2022	14
Tabulka 10 – příjemci dávky MOP 2019-2022	15
Tabulka 11 – držitelé průkazu TP, ZTP, ZTP/P	15
Tabulka 12 – podrobnosti rozdělení bytového fondu města	17
Tabulka 13 - přehled vlastnictví bytového fondu včetně počtu obyvatel na sídlišti Borek	18
Tabulka 14 – přehled pohybu nájemních domácností v městských bytech podle adres	19
Tabulka 15 – počet městských bytů na sídlišti Semanínská podle podlahové plochy	20
Tabulka 16 – specifické kategorie nájemních domácností v městských bytech	20
Tabulka 17 – délky nájemních smluv v městských bytech na sídlišti Semanínská	22
Tabulka 18 – počet dlužníků v městských bytech	23
Tabulka 19 – podrobnosti obyvatel ubytovacího zařízení Padevěť	25
Tabulka 20 - podrobnosti osob v exekuci	28
Tabulka 21 – přehled registrovaných exekucí, insolvencí a splátkových kalendářů mezi zaměstnanci Eko-bi	29
Tabulka 22 – přehled aktivních oddlužení (k 10.2023)	29
Tabulka 23 - Předběžné údaje o dlužích na místním poplatku za odpady	30
Tabulka 24 – přehled předčasného ukončení povinné školní docházky 2014-2022	34
Tabulka 25 – přehled omluvených a neomluvených hodin žáků základních škol	35
Tabulka 26 – skutky evidované v lokalitě Semanínská	38
Tabulka 27 – skutky evidované v lokalitě Semanínská	38
Tabulka 28 – počet uchazečů o zaměstnání na Úřadu práce podle délky registrace	43
Tabulka 29 – vybrané kategorie uchazečů o zaměstnání registrovaných na ÚP	44
Tabulka 30 - počet dotovaných pracovních pozic zřizovaných Eko-bi s.r.o.	45

Seznam grafů

Graf 1 – vývoj hodnot indexu sociálního vyloučení 2016-2022	1
Graf 2 – pohyb obyvatel České Třebové 2015-2022	8
Graf 3 – vývoj podílů v rámci jednotlivých ukazatelů indexu sociálního vyloučení 2016-2022 (v %)	11
Graf 4 – vývoj lokalizačního kvocientu jednotlivých ukazatelů indexu sociálního vyloučení 2016-2022 (v %)	11
Graf 5 – míra ohrožení dětí a rodin v ORP Pardubického kraje	40

Seznam obrázků

Obrázek 1 – poloha města Česká Třebová.....	7
Obrázek 2 – mapa sídliště Borek s vyznačenými bytovými domy	18
Obrázek 3 – spádové obvody základní škol.....	32
Obrázek 4 – lokalizace míst pocitu strachu z kriminality	37

Seznam zkratek

AD – azylový dům

ADHD – porucha pozornosti
s hyperaktivitou/hyperkinetická porucha

Agentura, ASZ – Odbor (Agentura) pro
sociální začleňování Ministerstva pro
místní rozvoj

APK – asistent prevence kriminality

ČR – Česká republika

ČSÚ – Český statistický úřad

DDM – dům dětí a mládeže

DPS – domov pro seniory

DnB – Doplatek na bydlení (dávka pomoci
v hmotné nouzi)

HN – Hmotná nouze

KoP ÚP ČR – kontaktní pracoviště Úřadu
práce ČR

MěÚ – městský úřad

MOP – mimořádná okamžitá pomoc
(dávka pomoci v hmotné nouzi)

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních
věcí ČR

MŠ – mateřská škola

MVČR – Ministerstvo vnitra ČR

NNO – nevládní nezisková organizace

NZDM – nízkoprahové zařízení pro děti a
mládež

OPP – obecně prospěšné práce

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany
dětí

PČR – Policie ČR

PnB – příspěvek na bydlení (dávka státní
sociální podpory)

PnŽ – příspěvek na živobytí (dávka
pomoci v hmotné nouzi)

SAS – sociálně aktivizační služby pro
rodiny s dětmi

SO ORP – Správní obvod obce s
rozšířenou působností

SPO – společně posuzované osoby

SSP – státní sociální podpora

SŠ – střední škola

SVP – středisko výchovné péče

TP – těžké postižení

TSP – terénní sociální práce/pracovník

UoZ – uchazeč o zaměstnání

ÚP – Úřad práce ČR

VPP – veřejně prospěšné práce

VS – veřejná služba

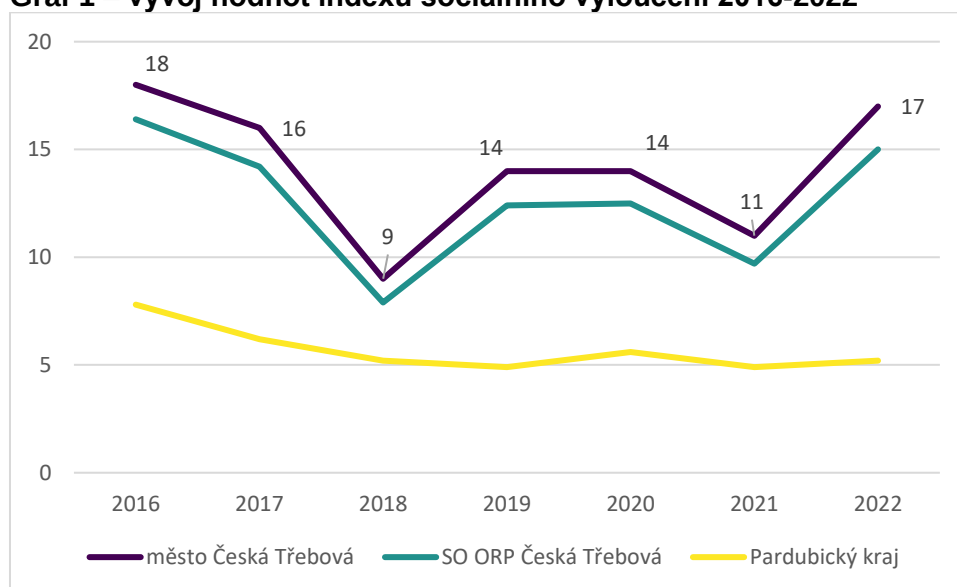
ZŠ – základní škola

ZTP/P – zvlášť těžké postižení/s
průvodcem

Manažerské shrnutí

Na základě hodnot indexu sociálního vyloučení (dále Index; v roce 2022 17 bodů na škále 0 až 30 bodů) spadá město Česká Třebová do kategorie obcí ohrožených sociálním vyloučením. Fluktuační výsledné hodnoty Indexu ve sledovaném období 2016 až 2022 vyplývá především z vyššího a meziročně se měnícího podílu žáků předčasně ukončujících povinnou školní docházku v běžných třídách.

Graf 1 – vývoj hodnot indexu sociálního vyloučení 2016-2022

Zdroj: ASZ

V České Třebové je dlouhodobě přítomná jedna sociálně vyloučená lokalita – sídliště podél ulice Semanínská, nazývaná též Borek. Lokalita je primárně tvořena jedním čtyřpatrovým a jedním jednopatrovým panelovým domem ve vlastnictví města, obklopených třípatrovými domy v majetku soukromých subjektů a bytových družstev. Další místa ve městě koncentrující znaky sociálního vyloučení se týkají jednotek osob. Počty osob potýkajících se s reálnou chudobou jsou České Třebové relativně stabilní. V roce 2022 zde žilo zhruba **900 domácností ohrožených chudobou** v důsledku růstu nákladů spojených s bydlením. Jde o více než třicetiprocentní nárůst příjemců dávky příspěvek na bydlení oproti předchozímu roku (o **dvojnásobek v případě příjemců starších 65 let**). Celkem 123 domácností tvořených téměř 400 osobami, z nichž bylo 175 nezaopatřených dětí, žilo v situaci hmotné nouze. Příjmy těchto domácností nedosahovaly státem stanovené hranice (částky živobytí). **53 domácnostem tvořených 180 osobami** (z čehož téměř polovinu tvořily nezaopatřené děti) **nezbýval dostatek prostředků po zaplacení výdajů za bydlení** na pokrytí dalších základních životních potřeb. Tyto domácnosti se koncentrují primárně v lokalitě Semanínská, v jednotkách případů i na jiných adresách ve městě.

Město disponuje relativně malým bytovým fondem (zhruba 5 % bytového fondu obce). Zvýhodněné **byty pronajímané v režimu „sociální“** pak tvoří **necelých 19 % bytového fondu města**. Všechny se nacházejí v lokalitě Semanínská, která je vnímána jako romská vyloučená lokalita. **V rámci lokality jde o zhruba pětinu bytů, ve kterých žije cca čtvrtina**

obyvatel sídliště. Sociální byty jsou menší výměry a realitou bývá jejich větší/rychlejší opotřebení, nedostatek soukromí a chybějící prostor pro školní přípravu v důsledku koncentrace většího počtu osob v domácnostech. Dynamiku situace v lokalitě silně ovlivňuje soukromý vlastník pronajímající více než sto bytů za tržní ceny. Ve městě je přítomná **stabilní populace cca 10-20 osob bez domova**, se kterou se v době výzkumu cíleně nepracovala žádná sociální služba.

Celkový počet osob v exekuci kopíruje obecně klesající trend, v České Třebové je však **73 % osob se třemi a více exekucemi**. Zhruba 43 % uchazečů o zaměstnání, u kterých Úřad práce registruje příznak exekuce, uvádí adresu na Semanínské ulici. Část z 277 obyvatel Semanínské dlužících na poplatcích za odpady jsou mladí lidé, kteří jsou kvůli zanedbání rodičů diskvalifikováni v zajištění dostupného (městského) bydlení. Části obyvatel lokality schází kompetence k efektivnímu řešení obtížné finanční situace a často volí nejjednodušší cestu krátkodobých nevýhodných půjček, lichvy či placených služeb oddlužení nabízených přímo v lokalitě.

Uplatnitelnost semanínských Romů na trhu práce je limitovaná nedostatečným vzděláním a zvykovým chováním upřednostňujícím fušky načerno v partě známých a příbuzných oproti navyšování kompetencí a prosazení se v často etnicky diskriminujícím prostředí volného trhu práce. **Časté zadlužení a exekuce jsou nejčastějším důvodem pro volbu registrace na úřadu práce souběžně s prací v šedé ekonomice.** Matky samoživitelky se závislými dětmi se potýkají s nedostatečnou nabídkou zkrácených/dělených či flexibilních úvazků umožňujících péči o děti.

V České Třebové dochází k segregaci ve vzdělávání už na předškolním stupni, kdy detašované pracoviště MŠ Vinohrady v lokalitě navštěvují výhradně romské děti z lokality Semanínská. Na úrovni ZŠ pak dochází vlivem rostoucí koncentrace romských žáků na spádové ZŠ Nádražní k odlivu majoritních žáků a prohlubování segregace. **Příčinou školní neúspěšnosti romských žáků jsou především disfunkční domácí prostředí, nedostatečná podpora domácí přípravy/neadekvátní podmínky k jejímu plnění a absence pozitivních vzorů.** Podpora a koordinace ze strany škol, NNO a dalších subjektů zaznamenává jen dílčí úspěchy. V rámci nabídky volnočasových aktivit v zázemí škol se příliš nedaří zachytávat romské žáky a více je integrovat mezi majoritní žáky*ne, čímž se upevňuje bariéra mezi oběma skupinami obyvatel.

Realita přítomnosti návykových látek ve veřejném prostoru je veřejností registrována velmi citlivě, odborníky však **situace není hodnocena jako vybočující z průměru. Omezená (personální) kapacita programu bezpečného užívání (Lexus z.ú.) nedovoluje rozšířit službu o potřebné cílové skupiny/lokality města – primárně lokalitu Semanínská a Romy ve městě. Normalizace užívání návykových látek v romské komunitě/v některých domácnostech vede k přenosu patologických vzorců chování na mladší generace a zvyšuje riziko vzniku psychických/psychiatrických poruch, jejichž adresování je vzhledem ke stigmatizaci problematiky duševního zdraví mezi Romy obtížné. Statistická perspektiva nápadu trestné a přestupkové činnosti v lokalitě Semanínská neodpovídá veřejnému diskurzu, ve kterém je lokalita vnímána jako mnohem méně bezpečná.**

Jediným místním poskytovatelem sociálních služeb je Naděje o.s., která primárně působí v lokalitě Semanínská (TSP, NZDM). Omezené personální kapacity a tím i limitovaný přesah do dalších částí města představují bariéru v efektivitě poskytovaných služeb. **Potenciál k navýšení/rozšíření služeb byl identifikován i v případě dluhového poradenství, terénní soc. práce zaměřené na uživatele návykových látek či osob bez domova.** Z několika stran zazněla potřeba těsnější a efektivnější koordinace a spolupráce mezi OSPOD, SAS a školami v práci s rodinami s dětmi, které se nedaří uschopňovat v řešení vlastní situace a zajišťovat dostatečnou podporu dětí ve vzdělávání. Ke stejnému cíli by měla směřovat **artikulovaná potřeba komunitní práce v lokalitě Semanínská.**

Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je vytvoření vstupní analýzy lokality, která bude sloužit při plánování sociální politiky v obci. Výzkum prostřednictvím analýzy administrativních kvantitativních dat, nezúčastněným pozorováním a realizací nestrukturovaných a polostrukturovaných rozhovorů s institucionálními aktéry, pracovníky relevantních institucí, neziskových služeb a jejich kvalitativní analýzou popisuje současnou sociální situaci v obci s důrazem na sociálně znevýhodněné osoby.

Cílová skupina sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených osob

Pod pojmem sociální vyloučení chápeme proces vylučování lidí nebo skupin lidí na okraj společnosti, do chudoby a izolace. Tento způsob vyloučení se projevuje na různých úrovních, např. sociální, prostorové, ekonomické či symbolické. Sociálně vyloučení se nacházejí v situaci, kdy mají sníženou míru přístupu ke zdrojům běžně dostupným většině obyvatel, zároveň s tím se snižuje jejich schopnost udržovat sociální kontakty s obyvateli mimo situaci sociálního vyloučení a možnosti participace na organizaci sociálního života a účasti v rozhodování.

Sociální vyloučení se vyznačuje různými charakteristikami, které se v různých lokalitách vyskytují s různou intenzitou. Společná všem lokalitám a jejich obyvatelům je však skutečnost, že se potýkají s několika zásadními existenčními problémy zároveň, a tudíž jejich řešení, které by směřovalo k vymanění se ze stavu sociální exkluze, je natolik obtížné, že je pro sociálně vyloučeného takřka nedosažitelné bez vnější pomoci.

Základními indikátory sociálního vyloučení je materiální chudoba, dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na dávkách v hmotné nouzi, nízká kvalita a nejistota v bydlení, ztížený přístup ke kvalitnímu společnému vzdělávání, vysoká míra zadlužení, výskyt rizikového chování a kriminality a vysoká míra migrace. Jednotlivé ukazatele sami o sobě sociální vyloučení nezakládají. Je to teprve jejich kombinace, která zasaženým jedincům či rodinám brání v integraci či plnohodnotném životě a na různých úrovních je vylučuje ze společnosti. Každý z uvedených aspektů sociálního vyloučení může být v různých lokalitách a u různých jejich obyvatel zastoupen v jiné míře. Kombinace intenzity přítomnosti těchto jevů pak vytváří charakter jednotlivých lokalit, které se stejně jako lokální kontext mnohdy výrazně liší.

Pokud dochází k vyšší koncentraci osob s kombinací několika nebo všech výše zmíněných ukazatelů, hovoříme o sociálně vyloučené lokalitě (SVL). Sociálně vyloučené lokality obvykle vznikají působením systémových aktérů či tržních mechanismů. Při jejich vzniku lze sledovat vnější příčiny tohoto procesu, jako jsou schvalované zákony, postoje institucí, tržní mechanismy a stanoviska zbytku společnosti i faktory vnitřní, mezi které se řadí životní styl samotných sociálně vyloučených, které se často mezigeneračně reprodukuje.

Specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita. V českém kontextu se pak jedná o etnicitu romskou.

Metodologické aspekty výzkumného šetření

Výzkum využil kvantitativních i kvalitativních metod, především byla analyzována dostupná administrativní data a data získaná z rozhovorů s respondenty. Další z metod, uplatněných v předkládané zprávě, byl tzv. desk research, tedy sekundární analýza dostupných zdrojů. Tato metoda spočívá v získávání a analýze dat získaných od institucionálních aktérů.

Sběr a analýza dat probíhala od srpna do listopadu 2023. Číselné údaje byly získány a zpracovány v agregované podobě tak, aby byla zachována ochrana osobních údajů dotčených osob.

Standardy výzkumné práce ASZ

Výzkumníci Agentury pro sociální začleňování (dále jen ASZ) ctí obecně uznávané standardy kvality a etiky výzkumné práce. Mezi tyto standardy kvality patří především dodržování zásady validity a reliability dat. Validity (platnosti) dat je v ASZ dosahováno dlouhodobým šetřením na místě, pečlivým výběrem (rekrutací) respondentů, užitím vhodných nástrojů výzkumu (scénáře rozhovoru, karty checklistů a indikátorů sociálního vyloučení, příp. výzkumnického deníku) i za pomoci přímých citací.

Počty rozhovorů realizovaných v rámci vstupního mapování shrnuje následující tabulka.

Tabulka 1 – přehled realizovaných rozhovorů v rámci výzkumu

Instituce	Počet rozhovorů/respondentů	Počet respondentů
Úřad práce	3 polostrukturované (1 hloubkový, 2 doplňující)	3
Odbor organizačně právní MěÚ Česká T.	2 polostrukturované hloubkové	2
Oddělení majetku a školství MěÚ Česká T.	2 polostrukturované hloubkové	2
Odbor sociálních věcí	2 polostrukturované hloubkové	2
Oddělení sociálních služeb	1 polostrukturovaný hloubkový	1
NNO rodinné centrum Rosa	1 polostrukturovaný hloubkový	1
Eko-bi s.r.o.	1 polostrukturovaný hloubkový	2
Městská policie	1 polostrukturovaný hloubkový	2
Oblastní charita Ú. nad O.	1 polostrukturovaný hloubkový	5
LAXUS z.ú.	1 polostrukturovaný hloubkový	1
OO Policie ČR	2 polostrukturované rozhovory (1 hloubkový, 1 doplňující)	1
MŠ Vinohrady	1 polostrukturovaný hloubkový	1
ZŠ Nádražní	1 polostrukturovaný hloubkový	1
Notable Reality s.r.o.	1 polostrukturovaný hloubkový	1
Hotel Padevěť	1 polostrukturovaný hloubkový	1
TEZA s.r.o.	1 polostrukturovaný hloubkový	2
APK	2 polostrukturované rozhovory (1 hloubkový, 1 doplňující)	2
DDM Kamarád	2 polostrukturované hloubkové	2
NNO Naděje o.s.	2 polostrukturované (1 hloubkový, 1 doplňující)	2
Obyvatelé lokality Borek	10 polo/nestrukturovaných	15

Zdroj: ASZ

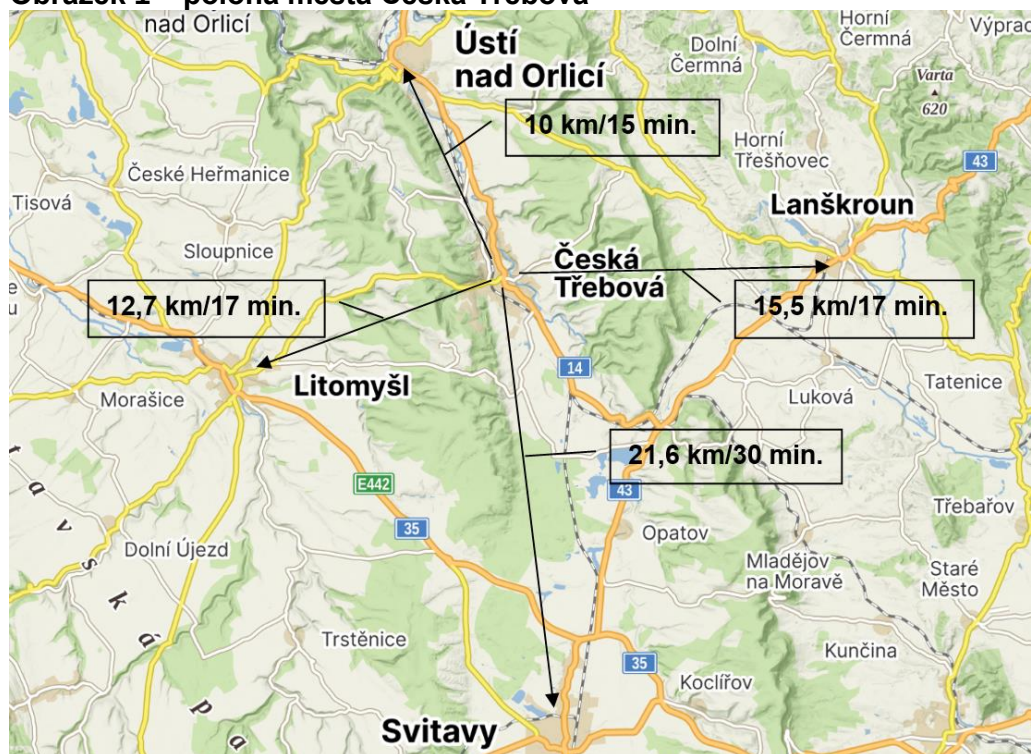
Pro zajištění validity dat výzkumníci v ASZ při své práci využívají tzv. metodu triangulace zdrojů, kdy závěry z terénního šetření vycházejí z kombinace min. 3 zdrojů zjištění informací. Práce výzkumníků ASZ je dále založena i na triangulaci výzkumných metod. Mezi standardní použité metody v ASZ tak patří zúčastněné/nezúčastněné pozorování, polostrukturované rozhovory, sekundární analýza získaných dat včetně statistických dat (deskresearch), skupinové rozhovory, příp. dotazníková šetření. Výzkumníci využívají i tzv. triangulaci zjištění v časové ose, tj. ověřují získaná data v rozličných etapách výzkumu. Reliability (spolehlivosti) dat dosahují výzkumníci v ASZ standardizovaným postupem analýzy dat od jasně stanovených oblastí dotazování (scénáře rozhovorů), vyhotovením přepisů rozhovorů až po kódování sebraných dat (tzv. clustering). Při kódování výzkumníci ASZ redukují velké množství získaných dat do menších počtů analytických jednotek (clusterů) na základě souvislostí (podobnosti či odlišnosti). Se sběrem a s analýzou dat končí výzkumníci v ASZ v momentě tzv. nasycení (saturace) dat. Nasycením se chápe jev, kdy již nepřicházejí nové informace či poznatky z terénu, naopak se objevují stále stejné vzorce a kategorie. Při své práci se výzkumníci ASZ řídí i Etickým kodexem výzkumníků Agentury pro sociální začleňování, který ukotvuje mimo jiné práci s citlivými daty či nestrannost vůči subjektům v terénu. Ve zprávách o výsledcích výzkumníci v ASZ jasně rozlišují mezi poznatky zjištěnými od respondentů, svou interpretací těchto poznatků a jakýmkoliv doporučeními na nich založenými. Použití tohoto kodexu mj. znamená, že v šetření není narušeno soukromí a důstojnost respondentů, respondenti byli vždy informováni o smyslu výzkumu a v případě nahrávání požádáni o jeho svolení. Samozřejmostí je i zaručená anonymita dotazovaných respondentů.

Vymezení lokality a základní sociodemografické údaje

Česká Třebová je s 14 893 obyvateli čtvrtým nejlidnatějším městem Pardubického kraje¹. Nachází se v okrese Ústí nad Orlicí zhruba 64 km od krajského města v blízkém sousedství dalších lokálních center jako jsou Svitavy, Ústí nad Orlicí, Litomyšl nebo Lanškroun. Dělí se na 6 katastrálních území a zároveň místních částí (mimo Českou Třebovou): Kozlov, Lhotka, Parník, Skuhrov a Svinná. Město je významným železničním uzlem a sídlem velkých průmyslových podniků (CZ LOKO, Korado, Orlík).

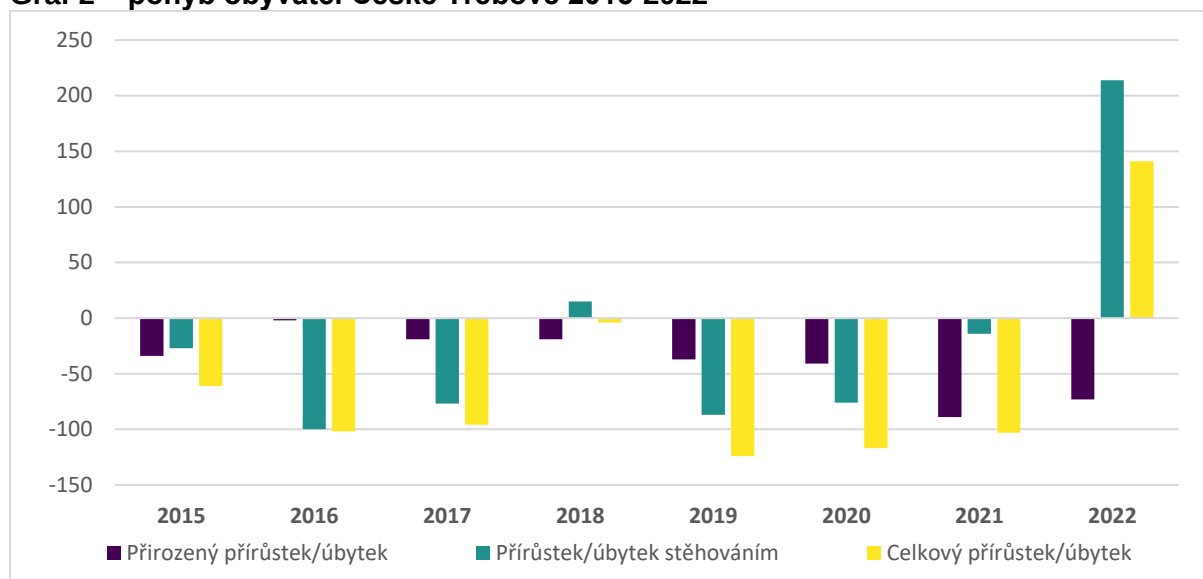
¹ Zdroj: ČSÚ k 30.9.2023

Obrázek 1 – poloha města Česká Třebová

Zdroj: mapy.cz (vlastní zpracování)

Demografický trend až do roku 2022 vykazoval dlouhodobě pokles obyvatel, a to stabilně v kategoriích přirozeného přírůstku/úbytku, převážně i v důsledku stěhování. V roce 2022 byla celková bilance počtu obyvatel pozitivní v důsledku migrace do České Třebové, částečně ovlivněné příchodem uprchlíků z Ukrajiny. V provedených rozhovorech byl odliv obyvatel dáván do kontextu především s nízkou porodností a nedostatkem dostatečně ohodnoceného zaměstnání, v důsledku čehož především mladší ročníky s vyšším vzděláním odcházejí za prací do větších center.

Graf 2 – pohyb obyvatel České Třebové 2015-2022

Zdroj: ČSÚ

Současně s tím, jak klesá celkový počet obyvatel, klesá i počet osob v nejmladších věkových kohortách (do 14 let), zatímco se počet (i podíl) obyvatel ve věku 65+ let zvyšuje. To je trend patrný v celé republice, v České Třebové je však umocněn migrací mladších ročníků jinam, což se podílí na celkově vyšším průměrném věku místního obyvatelstva. V Pardubickém kraji byl v roce 2022 průměrný věk obyvatelstva 42,7 a index stárí 128,5, zatímco v České Třebové je hodnota indexu 154,2 a populace v průměru o 1,7 roku starší².

Tabulka 2 – demografický přehled v České Třebové

	2018	2019	2020	2021	2022
Počet obyvatel celkem	15 508	15 384	15 267	15 062	15 203
v tom					
podle pohlaví					
muži	7 551	7 496	7 439	7 351	7 391
ženy	7 957	7 888	7 828	7 711	7 812
v tom					
ve věku (let)					
0-14	2 381	2 332	2 282	2 248	2 294
15-64	9 756	9 648	9 527	9 340	9 371
65 a více	3 371	3 404	3 458	3 474	3 538
Průměrný věk	43,4	43,7	44,0	44,2	44,2

Zdroj: ČSÚ

V České Třebové bylo v posledním sčítání lidí, domů a bytů zjištěno 7 039 domácností, z nichž 39 % tvořily domácnosti jednotlivců (2 764). Ve zhruba 23 % domácností (1 655) žilo jedno až dvě děti. Za zvlášť ohrožené lze považovat 699 domácností neúplných rodin tvořených z 83 % osamělou matkou s dětmi (587 domácností).

² Město má zpracovanou Koncepti politiky na podporu stárnutí 2021-2025.

Kontext sociálního vyloučení na území města Česká Třebová

Koncentrace osob vykazujících znaky sociálního vyloučení se v kontextu České Třebové dominantně vztahuje k prostoru bývalých vojenských kasáren v lokalitě nazývané také Borek. Jde o objekty podél ulice Semanínská, situované směrem ke stejnojmenné obci ležící za hranicí katastru České Třebové. Jako taková je uvedena v tzv. Gabalově mapě sociálně vyloučených lokalit, která odhadovala tehdejší počet obyvatel lokality na cca 800 osob (Gabal 2015). Jiná místa ve městě byla v kontextu sociálního znevýhodnění a vyloučení zmiňována respondenty výzkumu jen okrajově, a proto se budeme věnovat především lokalitě Borek. To zároveň neznamená, že na jiných adresách v České Třebové nežijí lidé, kteří se ocitají v krizových životních situacích, jsou ohroženi sociálním vyloučením, zadlužením a exekucemi, materiální chudobou, nejistým či substandardním bydlením nebo kombinací těchto faktorů. Jak například vyplývá z lokalizace příjemců dávek hmotné nouze (viz níže), je v České Třebové celkem 14 adres, na které jsou, nebo v minulých letech byly vypláceny dávky hmotné nouze – příspěvek na živobytí (PnŽ) v koncentraci 5 a více společně posuzovaných osob (SPO). Na 8 z těchto adres byla vyplácena i dávka doplatek na bydlení. **Více než 70 % těchto společně posuzovaných osob příjemců dávky PnŽ bylo mezi lety 2019–2022 soustředěno na ulici Semanínská.** Semanínské sídliště je tak primárním fokusním bodem v tématu sociálního znevýhodnění a vyloučení, které však i přes značnou míru fyzického/prostorového vyloučení nelze vnímat odděleně od zbytku města.

Semanínské sídliště postavené v padesátých letech jako kasárna silničního vojska československé lidové armády sloužilo v letech 1968-1990 za sídlo posádky sovětské armády. Po jejich odchodu byl záměr vytvořit z areálu smíšenou podnikatelskou a obytnou zónu, což šlo ruku v ruce s privatizací bytového fondu a transformací nebytové infrastruktury pro potřeby podnikatelských, ale i dalších subjektů. Byty přešly do vlastnictví místních podniků Primona a.s. a Armaturka a.s., které zde ubytovávaly své zaměstnance. Záhy se však ocitly v likvidaci a byty byly nabízeny k odkoupení do soukromého vlastnictví, čehož tehdy řada tamních obyvatel využila. Zbývající byty byly vlastněny a pronajímány různými majiteli (např. Toba Trade s.r.o. z Ostravy), což je dáváno do souvislosti s vyšší fluktuací nájemníků bez vazby na Českou Třebovou a zvýšeným sociálním napětím. Po červencových povodních roku 1997 byly z vyplavených tzv. choceňských domků z lokality Benátky do městských bytů (č.p. 2089) přestěhováni sociálně slabí obyvatelé – často Romové, což přispělo k nálepce špatné adresy. Pamětník shrnuje transformaci v 90. letech následovně:

„Vznikla vlastně nová čtvrť města. Díky komunikačnímu spojení je od města více oddělena a je zde také více problémů než v jiných lokalitách, také díky spoluzití průmyslu, služeb a oblasti pro bydlení. Je více zanedbána než jiné části města, vyžaduje další investice, po popisovaných devadesátých letech se do Borku již z městského rozpočtu tolik neinvestovalo, naopak z této oblasti město prodejem dříve pronajatých objektů i bytů získávalo prostředky. I zde na Semanínské ulici prošly byty privatizací, prodávaly se ovšem za

daleko nižší ceny než jinde ve městě a obecně je stále pravidlem, že když někdo chce koupit byt tak o tuto oblast zpravidla nemá zájem.“³

Lokalita Semanínská představuje největší sociálně vyloučenou lokalitou Pardubického kraje⁴. Je dlouhodobě vnímána jako oblast vyznačující se vyšší nezaměstnaností, koncentrací sociálně slabých domácností, nižší školní úspěšností, či zvýšeným užíváním návykových látek a vyšším nápadem přestupkové a trestné činnosti. Lokalita je často označovaná jako romská, ale žije zde řada majoritních obyvatel, často starousedlíků, kteří, stejně jako část romských domácností, oceňují její pozitiva (viz dále) a nechťejí se stěhovat jinam. Řada místních respondentů hodnotí situaci na sídlišti Borek primárně skrze absenci základní vybavenosti prvky běžnými ve veřejném prostoru (dětské hřiště, lavičky, odpadkové koše), kterou dokládají periferní postavení lokality ve veřejné diskusi. Během terénního šetření byla dokončována výstavba garážových stání mezi č.p. 1815-1823⁵, byla instalována zastřešená zastávka autobusu a další kroky, které napovídají změnu postoje města i tlak soukromých vlastníků na revitalizaci lokality. Od roku 1997 zde realizuje terénní sociální práci organizace Naděje o.s., která od roku 2010 provozuje přímo v lokalitě nízkoprahové zařízení pro děti a mládež.

Za další téma akcentované ve spojení se sociálním vyloučením ve městě je přítomnost osob bez domova a uživatelů návykových látek. Ti se pohybují ve veřejném prostoru především kolem vlakového a autobusového nádražního terminálu, případně v okolí nákupních center, kde městská policie řeší nejčastěji případy přestupkové činnosti a narušování veřejného pořádku. Přestože nejde o závažnější přečiny, jako spíše o přestupkovou činnost a porušování obecně závazných vyhlášek města, jsou incidenty citlivě vnímány veřejností. K tomu přispívá značná fluktuace osob, které jsou z různých důvodů vyloučeny z přepravy a v některých případech zůstávají bezprizorně na nádraží.

Kvantifikace sociálního vyloučení pomocí statistických dat

Základním shrnujícím nástrojem používaným ASZ je Index sociálního vyloučení, který agreguje řadu základních ukazatelů definujících míru zatížení lokality a dává je do kontextu⁶. Nejvíce definujícím ukazatelem se zdá být počet žáků v běžných třídách předčasně ukončujících povinnou školní docházku – ten se oproti ostatním, víceméně stabilním hodnotám, meziročně značně proměňuje, jak ukazuje následující graf (ve větší podrobnosti viz kapitola Vzdělávání str. 28).

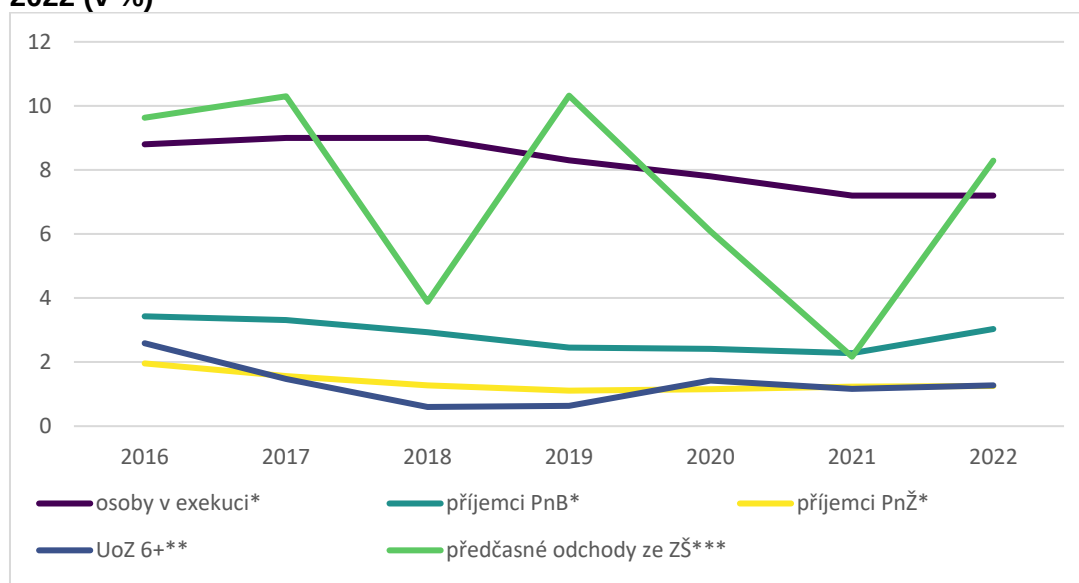
³ („Co se v České Třebové od roku 1989 změnilo, vybudovalo, obnovilo, opravilo i zničilo...“ dostupné z: http://www.zpravodaj.probit.cz/2018/2_18web/90_leta1.htm)

⁴ Viz např. Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020, tab. 3 str. 13 (dostupné z: <https://docplayer.cz/30924793-Strategie-integrace-prislusniku-socialne-vyloucenych-romskych-lokalit-v-pardubickem-kraji.html>)

⁵ Investorem byla společnost NOTABLE Reality s.r.o.

⁶ Podrobnosti k Indexu sociálního vyloučení viz https://www.socialni-zaclenovani.cz/index_socialniho_vyloucení/

Graf 3 – vývoj podílů v rámci jednotlivých ukazatelů indexu sociálního vyloučení 2016-2022 (v %)

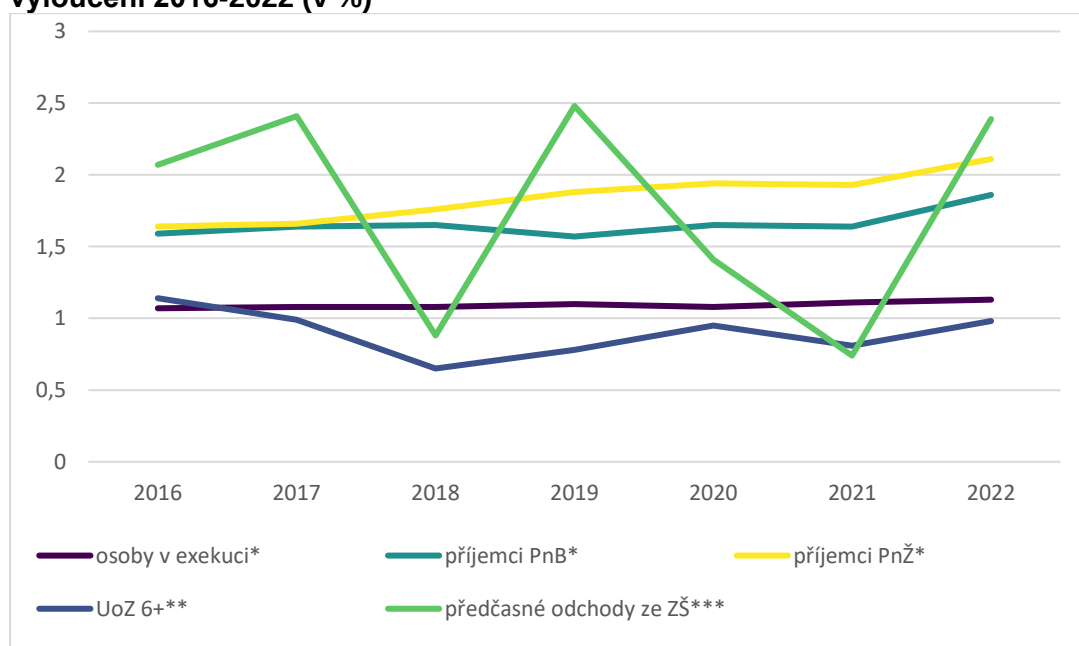

Zdroj: ASZ

Poznámka: * – vztaženo na obyvatelstvo starší 15 let; ** – vztaženo na obyvatelstvo 15 až 64 let; *** – vztaženo k celkovému počtu odchodů z běžných tříd ZŠ v daném školním roce

Srovnání hodnot relativních podílů (graf 3) s hodnotami lokalizačního kvocientu (graf 4) indikuje, nakolik se situace v dané obci liší od svého kontextu (zohledňující průměrnou situaci v kraji). V České Třebové jsou relativně více (vůči situaci v kraji) zastoupené skupiny příjemců PnŽ a PnB, zatímco např. koncentrace osob v exekuci je v kontextu regionu spíše nižší. Křivka indikátoru předčasných odchodů ze vzdělávání zůstává prominentní i v této perspektivě.

Graf 4 – vývoj lokalizačního kvocientu jednotlivých ukazatelů indexu sociálního vyloučení 2016-2022 (v %)

Zdroj: ASZ

Poznámka: * – vztaženo na obyvatelstvo starší 15 let; ** – vztaženo na obyvatelstvo 15 až 64 let; *** – vztaženo k celkovému počtu odchodů z běžných tříd ZŠ v daném školním roce

Meziročně zaznamenalo město Česká Třebová průměrnou celkovou hodnotu indexu 14 bodů a pohybuje se tak nad průměrem Pardubického kraje.

Tabulka 3 - Vývoj celkových hodnot indexu sociálního vyloučení 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
město Česká Třebová	18	16	9	14	14	11	17
SO ORP Česká Třebová	16,4	14,2	7,9	12,4	12,5	9,7	15
Pardubický kraj	7,8	6,2	5,2	4,9	5,6	4,9	5,2

Zdroj: ASZ

Dále rozebereme ve větší podrobnosti jednotlivé indikátory. První informací je počet domácností ohrožených chudobou, respektive ztrátou bydlení, neboť vynakládají více než 30 % svých měsíčních (čistých) příjmů na bydlení a zároveň těchto 30 % není vyšších, než jsou obvyklé náklady na bydlení⁷. Jak je patrné z následující tabulky, **počet příjemců příspěvku na bydlení i společně posuzovaných osob zaznamenal v roce 2022 zhruba třicetiprocentní nárůst oproti průměrné hodnotě minulých let a více než padesátiprocentní nárůst v kategorii osob starších 65 let.** To lze přičíst na konto kampani za destigmatizaci žádostí o tuto dávku kompenzující rostoucí náklady na energie. Zároveň to znamená, že je v České Třebové 408 domácností tvořených bezmála 900 osobami, které jsou reálně ohroženi příjmovou chudobou v důsledku vysokých výdajů na bydlení, respektive jsou ohroženi jeho ztrátou.

Tabulka 4 - příjemci a SPO dávky PnB 2019-2022

	příjemci	příjemci 65+	SPO		
			CELKEM	z toho nezaopatřené děti	z toho osoby 65+
2019	317	70	705	295	83
2020	310	74	711	283	88
2021	295	71	667	254	82
2022	408	113	894	342	131

Zdroj: MPSV

Z informací kontaktního pracoviště Úřadu práce o využití nástroje přímé úhrady vyplývá, že riziko zneužití dávky (respektive nevyužití na úhradu nákladů bydlení)⁸ je aktuálně identifikováno v necelých 7 % případech (reálně u 27 příjemců této dávky).

Dalším faktorem jsou počty příjemců dávek hmotné nouze indikující počet osob, respektive domácností pohybujících se pod hranici materiální chudoby – po odečtení nákladů na bydlení nedosahuje příjem těchto domácností individuálně stanovené částky živobytí⁹. **Těchto domácností bylo v roce 2022 registrováno v České Třebové 123. Žilo v nich 389 osob,**

⁷ Pro čtyř a více člennou rodinu to v nájemním bydlení v obci do 70 tis. obyvatel může představovat až 20 277,-. Více viz <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-bydleni>.

⁸ Více viz např. <http://socialnibydleni.mpsv.cz/cs/faq/dulezite-otazky-nno/79-8-jake-mame-moznosti-v-davkove-oblasti-zvlastni-prijemce-mop-institut-prime-uh rady>

⁹ Výše této sumy se odvíjí od výše životního a existenčního minima, které je momentálně stanoveno pro jednotlivce na 4860,-, respektive 3130,- za měsíc. Více viz <https://www.mpsv.cz/web/cz/pomoc-v-hmotne-nouzi#czm>.

z čehož bylo 175 nezaopatřených dětí a 13 osob starších 65 let. Jak je vidět z meziročního srovnání, je tento počet relativně stabilní a byť může být určitý podíl tvořen migrujícími lidmi, spíše stav odpovídá stále místní populaci.

Tabulka 5 – příjemci a SPO dávky PnŽ 2019-2022

	příjemci	příjemci 65+	SPO		
			CELKEM	z toho nezaopatřené děti	z toho osoby 65+
2019	119	4	397	187	6
2020	120	5	385	180	7
2021	123	7	381	181	9
2022	123	11	389	175	13

Zdroj: MPSV

Jak už bylo zmíněno výše, **téměř tři čtvrtiny těchto domácností se koncentrují v lokalitě Semanínská, přičemž druhá největší koncentrace (nepřesahující 5 %) se nachází na adresách Komenského, Masarykova, Sadová a Trávník.** To potvrzuje premisu systematického soustředění sociálně slabých domácností na sídlišti Borek. Další z adres, na kterých se ve srovnání objevují vyšší počty příjemců dávek hmotné nouze jsou ulice Masarykova a Komenského, kde za vyššími čísly příjemců stojí nejpravděpodobněji objekt č.p. 2188 ve vlastnictví společnosti Elektromont Lts s.r.o. z Litomyšle, která zde pronajímá cca 10 bytových jednotek. Za rizikovou je považována i adresa U Spořitelny č.p. 72¹⁰, kde je cca 11 bytů vlastněných 8 soukromými vlastníky. V roce 2022 však na dané adrese žádní příjemci dávek hmotné nouze nežili. Tato změna byla v rozhovorech dávána do souvislosti s předchozím prodejem bytových jednotek soukromým vlastníkem, přičemž stávající majitelé v těchto bytech ve většině sami bydlí (a nevyužívají je k pronajímání nízkopříjmovým domácnostem).

Tabulka 6 – lokalizace koncentrace SPO příjemců dávky PnŽ 2019-2022

	2019	2020	2021	2022
Bezděkov	0	7	0	0
Dr. E. Beneše	0	8	8	8
Chorinova	7	0	0	0
Hřbitovní	5	5	5	5
Husová	0	0	6	8
Komenského	12	18	22	20
Masarykova	22	22	18	16
Mlýnská	6	0	0	0
Na Strouze	0	5	0	0
Sadová	0	7	17	10
Semanínská	265	272	242	265
Trávník	6	7	9	11
U Spořitelny	23	18	0	0
Vily	0	5	0	0

Zdroj: MPSV

¹⁰ V přihlášce ke spolupráci označovaná jako Hýblova, dům má ale vchod z vedlejší ulice

Druhou dávkou hmotné nouze dorovnávací náklady na bydlení domácnostem, kterým po odečtení odůvodněných nákladů na bydlení nezůstává částka živobytí (viz pozn. p. č. 5), je doplatek na bydlení. **Příjemců této částky bylo v roce 2022 celkem 53, v jejich domácnostech žilo 180 osob, z toho téměř polovinu (87) tvořily nezaopatřené děti a 5 osob starších 65 let.** Ani v tomto případě není z meziročního srovnání patrný znatelný posun v jejich počtu, což naznačuje stabilní populaci ve velké míře tvořenou rodinami s dětmi.

Tabulka 7 – příjemci a SPO dávky DnB 2019-2022

	SPO				
	příjemci	příjemci 65+	CELKEM	z toho nezaopatřené děti	z toho osoby 65+
2019	57	1	190	87	2
2020	59	2	176	79	2
2021	60	2	192	93	2
2022	53	4	180	87	5

Zdroj: MPSV

Z dat poskytnutých MPSV dále můžeme vyčíst i typ bydlení, ve kterém tyto domácnosti žijí. **Dominantním typem bydlení je v 94 % standardní (nájemní) bydlení.** Pouze ve dvou případech je dávka vyplácena do ubytovacího zařízení (ubytovna) a v jednom případě žije příjemce v pobytové sociální službě.

Tabulka 8 – příjemci a SPO dávky DnB podle typu bydlení 2019-2022

	byt		ubytovací zařízení		stavba pro rekreaci		jiný než obytný prostor		pobytové soc. služby		nezjištěno	
	příjemci	SPO	příjemci	SPO	příjemci	SPO	příjemci	SPO	příjemci	SPO	příjemci	SPO
2019	53	188	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0
2020	54	170	1	4	0	0	0	0	2	2	0	0
2021	57	181	1	9	0	0	0	0	1	1	0	0
2022	50	173	2	6	0	0	0	0	1	1	0	0

Zdroj: MPSV

Pracovnice Kop ÚP uvádějí využití nástroje přímé úhrady u příjemců DnB ve 14 případech (zhruba 26 %).

Při zohlednění lokalizace výplaty této dávky se shoduje 8 adres (ulic), jako v případě dávky PnŽ, přičemž dominuje opět adresa Semanínská (zhruba 70 % příjemců), následovaná ulicemi Masarykova (9 %) a Komenského (7 %).

Tabulka 9 – lokalizace koncentrace SPO příjemců dávky DnB 2019-2022

	2019	2020	2021	2022
Dr. E. Beneše	0	0	6	6
Hřbitovní	5	5	5	5
Komenského	7	0	9	10
Masarykova	13	15	13	13
Sadová	0	6	9	6
Semanínská	134	114	112	104
Trávník	6	7	7	6
U Spořitelny	6	11	9	0

Zdroj: MPSV

Poslední dávkou hmotné nouze, která je určena na pokrytí jednorázových neočekávaných výdajů domácností vyžadujících bezodkladné řešení, je dávka mimořádné okamžité pomoci. Jak je vidět z následujícího přehledu, nejčastěji byla v minulých letech vyplácena pomoc v důsledku mimořádné události (MOPU), což bývá často využíváno pro účely zaplacení kauce při vstupu do nájemního bydlení (více viz kapitola Bydlení).

Tabulka 10 – příjemci dávky MOP 2019-2022

	2019	2020	2021	2022
MOPZ	0	2	0	86*
MOPU	37	2	58	1
MOPV	10	5	5	5
MOPN	4	9	7	5
MOPS	3	2	1	6
MOPD	6	9	14	11

Zdroj: MPSV

Poznámka: * meziroční nárůst souvisel s výplatou dávky ukrajinským občanům s dočasnou ochranou v březnu 2022

MopZ = Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví

MopU = Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu mimořádné události

MopV = Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu uhrazení jednorázového výdaje

MopN = Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu uhrazení nezbytných nákladů

MopS = Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu nebezpečí sociálního vyloučení

MopD = Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu uhrazení odůvodněných nákladů dítěte

Statistický přehled uzavírá přehled počtu osob se zdravotním hendikepem (držitelů průkazu TP, ZTP, ZTP/P). **Jejich počet od roku 2019 vzrostl ve všech kategoriích o zhruba 5 až 26 % a s postupným stárnutím populace lze předpokládat další nárůst těchto osob**, což s sebou nese specifické nároky na dostupnost služeb, bezbariérovost veřejného prostoru i specifické potřeby v bydlení, zaměstnání i dalších oblastech.

Tabulka 11 – držitelé průkazu TP, ZTP, ZTP/P

	2019	2020	2021	2022
TP	58	64	66	73
ZTP	326	325	326	358
ZTP/P	97	96	94	102

Zdroj: MPSV

Shrnutí

- V České Třebové vzrostl v roce 2022 počet osob ohrožených chudobou v důsledku růstu nákladů spojených s bydlením o zhruba 30 % (o dvojnásobek v případě příjemců starších 65 let). Jde zhruba o 900 osob, které mohou být v důsledku toho ohroženy ztrátou bydlení.
- Celkem 123 domácností tvořených téměř 400 osobami, z nichž bylo 175 nezaopatřených dětí, žilo v situaci hmotné nouze. Příjmy těchto domácností nedosahovaly státem stanovené hranice (částky živobytí).

- Dalších 53 domácností tvořených 180 osobami (z čehož téměř polovinu tvořily nezaopatřené děti) vydávaly za bydlení podstatnou část svých měsíčních příjmů, takže jim poté nezůstávala potřebná částka živobytí.
- V případě obou dávek hmotné nouze (PnŽ a DnB) lze meziročně sledovat relativně stabilní situaci v počtu výplat, z čehož lze usuzovat na stabilní skupinu příjemců. Ta se koncentruje primárně v lokalitě Semanínská, v jednotkách případů i na jiných adresách ve městě.
- Dominantním typem bydlení těchto domácností jsou nájemní byty, v jednotkách případů ubytovací zařízení či pobytové sociální služby.
- Meziročně lze sledovat nárůst počtu osob se zdravotním hendikepem o zhruba 5 až 26 % podle závažnosti postižení.

Bydlení

Bytovou situaci považujeme za klíčovou oblast v kontextu řešení problémů sociálního znevýhodnění a vyloučení, s často determinujícím efektem v ostatních oblastech (zaměstnanost, vzdělávání, řešení dluhů apod.). Téma bydlení je v České Třebové jednak definované nízkou mírou výstavby či rekonstrukcí bytového fondu (kapacita) a zároveň i reálnou dostupností bydlení danou především výší nájmů a pravidly, které se při pronajímání městských, ale i soukromých bytů uplatňují (v případě specifických skupin obyvatel).

Podle ČSÚ bylo v České Třebové od roku 2011 postaveno či zrekonstruováno 158 domů (z čehož 83 po roce 2016), což tvoří zhruba 5 % z celkového domovního fondu obce. Nejaktuálnější data o počtu bytů jsou z roku 2021, kdy bylo ve městě celkem 7706 bytů, z čehož se 4130 bytů (54 %) nacházelo v bytových domech. Od roku 2015 pak bylo dokončeno 234 nových bytů, z čehož 95 (41 %) v roce 2022. Jde však o byty nabízené na otevřeném realitním trhu za tržní ceny, které jsou velké části obyvatelstva neodstupné¹¹.

Bytový fond města

Bytový fond v majetku města tvoří 358 bytů, což představuje necelých 5 % z celkového počtu bytů ve městě. Zhruba 42 % z těchto bytů je pronajímáno v režimu DPS, dalších 38 % je vedeno jako běžné byty a necelých 19 % zbývajících bytů je nabízeno za zvýhodněných podmínek sociálně slabým obyvatelům města. **Všechny sociální byty jsou situovány na sídlišti Borek, což je samo o sobě vnímáno řadou aktérů a respondentů výzkumu jako problematické a segregáční, nahrávající mezigeneračnímu přenosu koncentrace rizikových znaků a konzervaci vzorců chování mezi zdejšími obyvateli.** Podrobnosti shrnuje následující tabulka.

¹¹ jak dokládá projekt rekonstrukce bytového domu původně v majetku ČD (rezidence Rozmarýn) na prominentní adrese v centru města s dlouhodobě neobsazenými byty nabízenými od 1 199 000,- za 1+kk do 2 899 000,- za 3+kk.

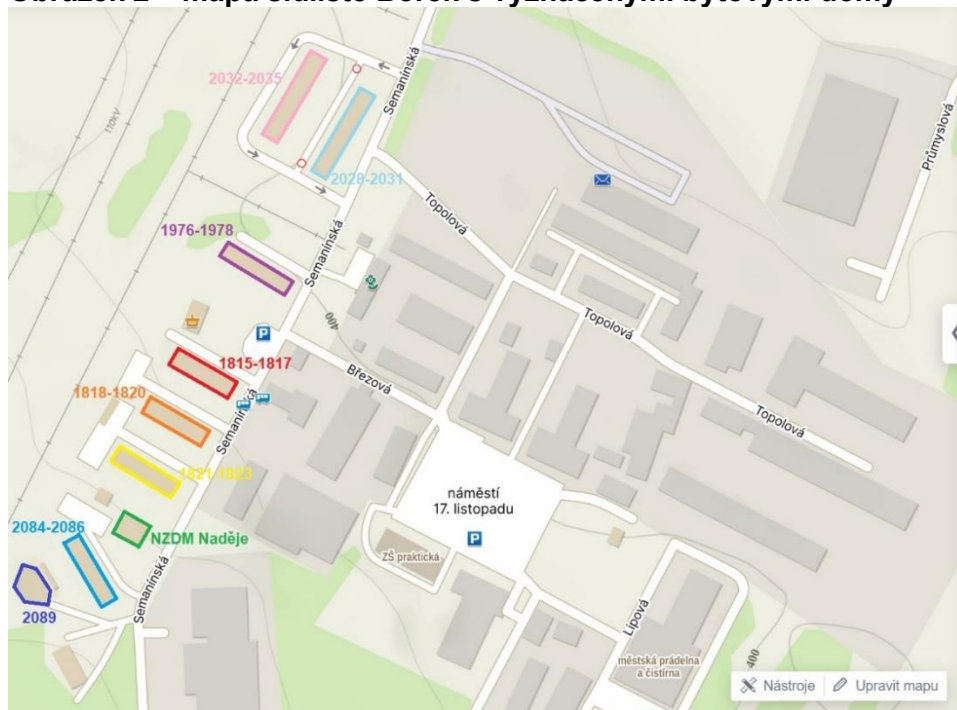
Tabulka 12 – podrobnosti rozdělení bytového fondu města

určení	adresa	počet bytů	poznámka
DPS	Masarykova 1400	88	"červeňák", centrum osobní hygieny
	Masarykova 2100	51	"žluták", 2x ordinace, Český Červený Kříž
	Matyášova 983	11	Dům dětí a mládeže
	CELKEM	150	
sociální	Semanínská 2084-2086	52	"kachlák", kancelář Naděje o.s./APK
	Semanínská 2089	14	"pavlačák/podkovák"
	CELKEM	66	
běžné	Masarykova 1101-1104	44	
	Habrmannova 1105, 1106	12	"čtverec"
	Na Trubech 1107-1110	42	
	Jana Drobného 1111, 1112	16	
	Moravská 2101-2103		podíl 49/100 BD CENTRAL
	Moravská 2104	1	
	Nové Náměstí 1741	12	kotelna k č.p. 1643
	Klácelova 7	3	nebytové prostory, Junák
	Klácelova 80	1	kavárna, muzeum, nebytové prostory
	Ústecká 205	4	
	CELKEM	135	
	CELKEM VE VŠECH KATEGORIÍCH	351	

Zdroj: odbor majetku města Česká Třebová

Lokalita Semanínská je v kontextu bydlení obecně považovaná za horší, což se však na rozdíl v ceně bytů nabízených na volném trhu odráží jen málo. Cena srovnatelná s byty ve zbytku města pak navíc podle některých respondentů neodpovídá technickému stavu nabízených bytů. Atraktivita zdejšího bydlení spočívá především v blízké dostupnosti do přírody, nezátíženosti nadměrnou dopravou a jistou izolovaností, kterou někteří zdejší obyvatelé oceňují jako pozitivum. Pro mnohé (především Romy) je hlavním argumentem především blízkost rodinných a příbuzenských vazeb v místě bydliště. Nižší, než tržní nájemné a další výhody (např. absence kaucí, zvýhodnění početnějších domácností apod.) představují pro nízkopříjmové domácnosti v sociálních bytech města zřejmou výhodu (více viz Mechanismy obsazování městských bytů). Pokud však z nějakého důvodu nejsou městské (sociální) byty v lokalitě dostupné (například z důvodu jejich obsazenosti či dluhu vůči městu), představují zdejší soukromé nájemní byty jedinou možnost. V tomto případě se uplatňují nejen tržní mechanismy – kauce v hodnotě minimálně jednoměsíčního nájmu, provize realitní kanceláři apod., ale i posouzení míry rizika/solventnosti potenciálních nájemníků. Tím z výběru často vypadávají příjemci sociálních dávek/dávek hmotné nouze, Romové, vícečetné rodiny, rodiče samoživitelé, nebo samostatně žijící senioři, kteří nepůsobí důvěryhodně, nebo například v důsledku zvýšení cen energií přestali být schopní platit své pohledávky. Roli mohou hrát i příbuzenské a širší vztahy mezi Romy, které mají potenciál narušovat zažité pořádky panující v lokalitě tradičně obývané českořebovskými romskými rodinami.

Obrázek 2 – mapa sídliště Borek s vyznačenými bytovými domy

Zdroj: mapy.cz (vlastní zpracování)

Sídliště Semanínská je čtvrtým největším sídlištěm ve městě co do počtu bytů (303 bytů) a třetím podle počtu obyvatel (710 v roce 2020). Těžiště naší pozornosti se nachází v tzv. horní části sídliště (na mapě dole), především od č.p. 1815-1817 dále až k č.p. 2089. Pouze menší podíl bytů se nachází v majetku města a většina je v osobním vlastnictví místních obyvatel a soukromých pronajímatelů. Podle dat Odboru majetku města Česká Třebová z roku 2020 **vlastnilo město zhruba 22 % bytů v lokalitě, ve kterých v té době bydlelo cca 24 % obyvatel Semanínské.** Významnými vlastníky je firma NOTABLE Reality s.r.o., která v lokalitě pronajímá cca 100 bytů v č.p. 1818-1820 a 1821-1823. Významný podíl v č.p. 1818-1820 vlastní také českotřebovská firma Talmata Reality s.r.o. - podrobnosti shrnuje následující tabulka.

Tabulka 13 - přehled vlastnictví bytového fondu včetně počtu obyvatel na sídlišti Borek

č.p.	vlastnická struktura	počet bytů celkem	počet vchodů/podlaží	počet obyvatel (k 12/2020)
1815-1817	Společenství vlastníků	36	3/5	95
1818-1820	více soukromých vlastníků	36	3/5	85
1821-1823	NOTABLE Reality s.r.o.	36	3/5	103
1976-1978	bytové družstvo	32	3/5	76
2028-2031	bytové družstvo	48	4/5	93
2032-2035	bytové družstvo	48	4/5	88
2084-2086	MěÚ Česká Třebová	53	3/5	141
2089	MěÚ Česká Třebová	14	-/2	29
CELKEM		303		710

Zdroj: Odbor majetku města Česká Třebová (doplněno; vlastní zpracování)

Zájem o bydlení ve městě podle některých respondentů klesá v důsledku migrace mladších a vzdělanějších osob za práci do větších center (viz. výše) a byly zmiňovány příklady jak městských, tak soukromých bytů, které zůstávají dlouhodobě nepronajaté. Z dostupných dat se však tato situace příliš netýká sociálních bytů, které naopak ve srovnání se zbytkem městského bytového fondu vykazují relativně velký pohyb obyvatel a zároveň byly v době výzkumu všechny obsazené. Zájem o bydlení v lokalitě mají spíše Romové. Výše zmiňovaných **19 % městských bytů v kategorii „sociální“ (lokalita Semanínská) vykazuje v meziročním srovnání téměř 37 % podíl na celkovém pohybu lidí/nájemníků ve všech městských bytech** (nastěhovaných i odstěhovaných). Druhou adresou, která zaznamenává srovnatelný pohyb obyvatel, je adresa DPS (Masarykova 1400), jak shrnuje následující tabulka. Lze na základě toho usuzovat na poměrně stabilní nájemní situaci v obci, kde se standardní městské byty uvolňují jen zřídka a větší pohyb je důsledkem buďto zhoršení zdravotní situace/úmrť (v případě DPS), nebo se týká právě sociálních bytů.

Tabulka 14 – přehled pohybu nájemních domácností v městských bytech podle adres

	2020		2021		2022		10.2023	
čp	nastěhování	odstěhování	nastěhování	odstěhování	nastěhování	odstěhování	nastěhování	odstěhování
1400	13	12	7	4	5	11	9	9
2084	3	5	3	1	2	5	5	3
2085	3	1	0	1	1	1	1	0
2086	4	3	2	3	1	4	4	0
2089	1	2	2	4	1	2	3	1
OSTATNÍ	2	6	10	8	5	6	7	5
CELKEM	26	29	24	21	15	29	29	18

Zdroj: TEZA s.r.o.

Poznámka: mezi OSTATNÍ jsou zahrnuty všechny ostatní adresy městských bytů

Větší fluktuace lidí do a z městských bytů v kontextu ostatních městských bytů je podle bytové referentky MěÚ v menší míře důsledkem platební nekázně, nebo jiných finančních obtíží, jako spíše přestěhování se do jiného bydlení. Větší pohyb lidí byl v rozhovorech tematizován i mezi jednotlivými byty. Ať už jde o příbuzenské návštěvy, přechodnou výpomoc při nedostupnosti jiného standardního bydlení, nebo další situace; není neobvyklé, že v bytech (byť relativně dočasně) žije více osob včetně nezletilých dětí. To je zatěžující v termínech soukromí, klidu na přípravu do školy, ale i pro technický stav bytů¹². Výměra zdejších bytů je spíše malá – více než 62 % spadá do kategorie do 40 m² a byty nad 50 m² jsou dostupné pouze ve snížené kvalitě v č.p. 2089. V rozhovorech byly potvrzeny výměrou větší byty (až

¹² Minimální podlahovou plochu a rozměry místností upravuje norma ČSN 73 4301, která určuje minimální plochu ložnice s jedním lůžkem na 8m² (se dvěma lůžky 12m²) s doporučením, aby žádná místnost nesloužila ke spaní více než dvou osob. Ačkoliv to není vymahatelné (viz dříve platné doporučení na min. 8m² podlahové plochy na osobu), např. v doporučujícím materiálu MPSV pro projekty sociálního bydlení se pro byt do 51,9m² podlahové plochy uvažuje standardní obsazenost 2, maximálně 4 osob.

(zdroj:

http://socialnibydeni.mpsv.cz/images/soubory/Workshopy/Metodika_CVUT_Priprava_projektu/3-Parametry-projektu-meritko-mistnosti-a-bytu-DT.pdf)

3+1) v „dolních“ bytových domech (č.p. 1976-1978, 2028-2031 a 2032-2035). Konkrétní výměru městských bytů na Semanínské shrnuje následující tabulka.

Tabulka 15 – počet městských bytů na sídlišti Semanínská podle podlahové plochy

	Semanínská 2084-2086	Semanínská 2089
byty 26-33 m ²	28	
byty 34-35 m ²		10
byty 34-40 m ²	5	
byty 41–45 m ²	20	
byty 55–57 m ²		4

Zdroj: TEZA s.r.o.

Doplňujícím údajem je počet domácností, které mohou mít specifické nároky jak na výměru bytu (dostatečný prostor pro přípravu do školy, nebo naopak menší byt v případě seniorů), bezbariérovost apod. Na Semanínské je registrováno celkem 28 domácností s nezletilými dětmi, 15 domácností seniorů starších 65 let a 20 domácností s příjemci invalidního důchodu. **Těchto v součtu 63 domácností má potenciálně větší/specifičtější nároky na bydlení a zároveň jsou více ohroženi na otevřeném trhu s bydlením než většinová populace.**

Tabulka 16 – specifické kategorie nájemních domácností v městských bytech

	2084-2086	2089
s nezletilými dětmi	24	4
se seniory 65+	11	4
s příjemci invalidního důchodu	15	5

Zdroj: TEZA s.r.o.

Mechanismy pronajímání městských bytů

Pronajímání městských bytů se řídí veřejně dostupnými pravidly pro danou kategorii bytů. Aktuálně procházejí pravidla revizí a jejich finální podoba ještě není známá. Změny byly motivovány potřebou města efektivněji ověřovat informace uvedené v žádosti, které se dříve často ukazovaly jako nepravdivé (např. žadatel uvedl pracovní smlouvu, ale do zaměstnání nedocházel a nehradil nájemné). Původní verze pravidel stručně shrneme níže včetně kritérií, kterými se řídí.

Běžné byty

Pronajímání běžných bytů upravují Pravidla rady města č.1 pro pronajímání bytů v majetku města Česká Třebová¹³, přičemž v úvodu se vymezuje platnost pro všechny byty kromě DPS, sociálních a dalších, které jsou lokalizované ve čtyřech převážně nebytových domech. Běžný proces představuje veřejnou dražbu, ve které si zájemci předplácí stanovený nájem do budoucna, přičemž vítězem se stává zájemce s nejvyšší nabídkou. Dražební jistina, která je stanovena ve výši maximální kauce¹⁴, což je reálně trojnásobek měsíčního nájemného, se

¹³ Dostupné z https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=6671

¹⁴ Podle §686a zákona č.40/1964 Sb.

nezapočítává do předplaceného nájemného. Podmínkou účasti v dražbě je bezdlužnost vůči městu, trvalý, nebo hlášený pobyt ve městě a nedostupnost jiného (nájemního, nebo vlastnického) bydlení. Zvýhodnění jsou rodiče pečující o nezletilé děti, kteří mají trvalý, nebo hlášený pobyt na území města nepřetržitě 3 roky a nevlastní jiné bydlení – ti se mohou o byt ucházet přednostně v prvním kole dražby. Mimo dražbu lze byty z této kategorie pronajmout pro město strategickým profesím, o čemž rozhoduje Rada města.

Domovy s pečovatelskou službou

Tuto kategorii bytů upravují Pravidla rady města č. 4 a 5 pro pronajímání bytů v majetku Města Česká Třebová¹⁵. Dvojí pravidla formálně dělí kapacity DPS na ty, které mají na základě pravidel dotačního titulu do 30.1. 2024 garantovanou výši nájmu (jde o adresu Masarykova 2100) a zbylé (Masarykova 1400¹⁶). V jiných podrobnostech se pravidla neliší – byty jsou určeny osobám se sníženou soběstačností, především v důchodovém věku, kteří budou v rámci bydlení využívat pečovatelské služby. Za diskvalifikující jsou v pravidlech uvedeny jednak psychiatrické, infekční a jiné, běžné soužití ohrožující diagnózy (např. alkoholismus a jiné toxikomanie), stejně jako přítomnost pohledávek vůči městu či „špatná pověst“ žadatele (konflikty se zákony, asociální chování apod.).

Sociální byty

Tato kategorie se sníženým nájemným¹⁷ je dostupná specificky obyvatelům České Třebové, kteří jsou zároveň příjemci dávek hmotné nouze. Řídí se vlastními Pravidly pro pronajímání bytů v majetku Města Česká Třebová pro sociálně potřebné občany (č.3)¹⁸. Zájem o uvolněný byt se projevuje odevzdáním formuláře mapujícího zdravotní hendikepy členů domácnosti, stávající bytovou situaci, počet nezletilých dětí, výdělečnou činnost, délku registrace na ÚP a lékařem potvrzenou závažnost stávajícího bydlení – odpovědi jsou pracovníci odboru sociálních věcí a zdravotnictví kontrolovány a bodovány. Nejvíce kladně bonifikovány jsou kategorie zdravotního hendikepu/invalidity a výdělečné činnosti (včetně krátkodobých zaměstnání či dobrovolnictví), naopak v případě dlouhodobé registrace či sankčního vyřazení z registru ÚP jsou body odečítány. Jedna z motivací pro aktualizaci pravidel vycházela ze zkušenosti pracovníků vyhodnocujících žádosti o sociální byty, ve kterých někteří žadatelé uváděli nepravdivé či zavádějící informace, které nebylo možné nijak ověřit či podrobněji kontrolovat. Platí zde obdobné podmínky jako v případě ostatních bytových kategorií, pouze délka trvalého pobytu ve městě byla v roce 2010 dodatkem¹⁹ prodloužena ze 3 na 5 let. O přidělení rozhoduje bytová komise, která má pravomoc doplnit či odebrat až 3 body z důvodů

¹⁵ Dostupné z https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=8728, respektive https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=34898

¹⁶ V domě je jeden byt č. 89 vyjmut z těchto pravidel a je pronajímán na základě pravidel č.1 (běžný bytový fond)

¹⁷ cena za m² se od 1.1. 2024 zvedají z původních 62 Kč na 74 Kč, což je stále hluboko pod průměrem tržní ceny.

¹⁸ Dostupné z https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=3607

¹⁹ Dostupné z https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=3608

hodných zvláštního zřetele. Odmítnutí přiděleného bytu ze strany žadatele vede k jeho diskvalifikaci z možnosti podat žádost o jiný byt na dobu 36 měsíců. Nájemní smlouvy se uzavírají na dobu určitou, zprvu na 3 měsíce, maximálně však 24 měsíců. Výše zmiňovaný dodatek dále zkracuje ze 3 na 1 měsíc dobu před vypršením nájemní smlouvy, do kdy musí nájemce požádat komisi o její prodloužení skrze specifický formulář. V případě vyřazení ze seznamu nájemců sociálních bytů (tzn. neprodloužení nájemní smlouvy), si dotyčný může podat novou žádost o sociální byt po uplynutí 12 měsíců od předání vyklizeného bytu. Domácnostem v sociálních bytech nabízí své služby nezisková organizace Naděje o.s., ale jejich využívání není podmínkou nájemní smlouvy.

Data poskytnutá správcovskou organizací TEZA s.r.o. dávají přehled o počtu nájemních smluv v sociálních bytech města podle jejich délky. Pět domácností starousedlíků má smlouvy uzavřené na neurčito²⁰. Dalších 30 domácností má smlouvy na dobu delší než 6 měsíců, 97 % z nich pak na 12 měsíců. Ze zbývajících 29 domácností má 83 % bydlení zajištěno na 3-6 měsíců. **Zbýlých 5 domácností obnovuje smlouvy po 1-2 měsících, což může poukazovat na kumulaci problémů** (např. dluhy na nájmu; viz následující tabulka).

Tabulka 17 – délky nájemních smluv v městských bytech na sídlišti Semanínská

	Semanínská 2084	Semanínská 2085	Semanínská 2086	Semanínská 2089
1 měsíc	1			
2 měsíce	2		2	
3 měsíce	3	3	2	4
6 měsíců	2	3	6	1
9 měsíců				1
12 měsíců	8	9	9	3
doba neurčitá			1	4

Zdroj: TEZA s.r.o.

Podmínka bezdlužnosti vůči městu je častou bariérou pro uchazeče o městský byt. Nejčastěji jde o dluhy na poplatcích za odpady a pokuty za přestupky (více viz kapitola Dluhy). Zkušenost pracovníků MěÚ je taková, že i když jsou žadatelé v exekuci, jsou oficiálně nezaměstnaní a dluží městu, pokud mají zájem o byt, jsou schopni dluhy vůči městu uhradit jednorázově.

Ačkoliv to nelze ověřit, je pravděpodobné, že si na splacení dluhu půjčují od třetích stran, což může dále prohlubovat finanční nejistotu takových domácností (lichva).

Jakmile domácnost bydlí a vznikne dluh, není automaticky při následném prodlužování nájemní smlouvy vnímán jako překážka (a důvod k jejímu ukončení) – podmínkou je jeho aktivní splácení a aktivní komunikace dlužníka s relevantními odbory; v takových případech je dluh tolerován. V městských bytech na Semanínské ul. bylo v době výzkumu registrováno 10 dlužných domácností, zatímco ve zbytku města dlužilo 9 domácností. Obdobně je s adresou Semanínská spjato cca 73 % dlužníků, kteří zde již nebydlí (viz následující tabulka).

²⁰ Jde o domácnosti přestěhované na Semanínskou z lokality Benátky po povodni z června 1997

Tabulka 18 – počet dlužníků v městských bytech

	Semanínská		zbytek města	
	bydlící	nebydlící	bydlící	nebydlící
počet dlužníků	10	93	9	34
CELKEM				146

Zdroj: TEZA s.r.o.

Organizace Naděje o.s., která v lokalitě již 25 let realizuje terénní sociální práci, spolupracuje s městem na správě zdejších bytů a poskytuje podporu domácnostem v řešení jejich životních situací. Současně je její zástupce členem bytové komise a přináší detailní znalost prostředí lokality a jejích obyvatel, doplňuje kontext a přispívá k vyváženějším rozhodnutím.

Soukromí pronajímatele

Jak bylo popsáno výše, majoritní žadatelé o sociální byty příliš zájem nemají, což je dané pověstí lokality i vyšší koncentrací Romů. Protože však jde o jediné zvýhodněné bydlení nabízené městem, výsledný efekt na potenciální cílovou skupinu tohoto typu bydlení může být různý. Na jedné straně mohou majoritní domácnosti v krizi/v bytové nouzi váhat přestěhovat se do takové lokality a budou se snažit řešit svou situaci jinak, což může zbytečně zatěžovat jejich rozpočet a prohlubovat jejich problematickou situaci (např. delším setrváváním v neodpovídajícím/předraženém bydlení, zadlužováním apod.). Na druhé straně jsou romské rodiny balancující výhody levného nájmu, blízkou přítomnosti rodiny a známých s jasnými negativy v podobě rezidenční stigmatizace (např. když udávají svou adresu, všichni ji poznají), koncentrace patologických jevů a vzorců chování a celkové vyloučenosti lokality, absence základní vybavenosti apod. Převís poptávky po městském bydlení, omezené kapacity městského bydlení či překážky na straně zájemců o bydlení uspět v žádosti o městský byt, představují příležitost pro soukromé pronajímatele. Ti nabízejí domácnostem preferujícím setrvání v lokalitě nájemní byty za tržní cenu, požadují kauci, provizi realitní kanceláři apod. Rozdíl tržního nájmu v ceně za m² ve srovnání s cenou městských bytů běžně přesahuje 100 Kč/ m² i více. Podle výpovědí respondentů – obyvatel lokality i institucionálních aktérů – však technický stav bytu neodpovídá ceně srovnatelné s cenami jinde ve městě.

Dominantní soukromý vlastník v lokalitě, firma NOTABLE Reality s.r.o. pronajímá více než 100 bytů, ve kterých podle vlastního odhadu ubytovává cca 350 osob tvořených především rodinami s dětmi. V bytech, které pronajímají od roku 2019, se podle jejich slov zásadně proměnila skladba nájemníků, kterou do té doby tvořili především senioři. V důsledku zdražení energií však většinou nezvládali hradit náklady na provoz bytu a museli se vystěhovat – došlo k obměně cca 75-80 % původních nájemníků, z nichž mnozí odešli do azylových domů a jiných forem náhradního bydlení a pobytových sociálních služeb. Nová skladba nájemníků je tvořená především rodinami/rodiči samoživiteli s nezletilými dětmi. Problémovým domácnostem bývá nájemní smlouva vypovězena v nejkratším možném termínu, přičemž pronajímatel je obecně známý svým tvrdým přístupem, kterým si zajišťuje disciplínu ze strany nájemníků. Největším

rizikem pro pořádek v domech jsou podle NOTABLE Reality s.r.o. drobní pronajímatelé, kteří v místě nežijí a nemají pro výběr nájemníků nastavená žádná efektivnější kritéria.

Za m² si NOTABLE Reality s.r.o. účtují 123 Kč až 167 Kč – 1+kk/1+1 začíná cca na 6000 Kč/měsíc, větší byty 2+1 pak za 8000, ale 11000 Kč/měsíc – dominantní položkou jsou však zálohy na energie, především na topení a teplou vodu. **Podle informací NOTABLE Reality s.r.o. činil průměr poplatku za energie na jeden byt cca 3700 Kč, avšak podle jiných respondentů dosahuje v některých případech až 10 000 Kč za měsíc²¹.** Podle vlastníka NOTABLE reality s.r.o. je spotřeba každé domácnosti odečítána dálkově, teplo a voda jsou dodávány centrálně a náklady tedy plně odpovídají reálné spotřebě domácností. V rozhovorech často zmiňované nadprůměrně vysoké částky především za dodávky tepla a vody jsou podle pronajímatele důsledkem nevhodného přístupu nájemníků (např. dlouhodobě neřešené protékající WC, souběžné topení a větrání apod.).

Dalším často reflektovaným tématem jsou kauce a provize realitní kanceláři, které soukromí vlastníci požadují. Společnost NOTABLE Reality s.r.o. požaduje kauci zhruba mezi 10-20 tis. Kč a provizi realitní kanceláři ve výši cca jednoho nájmu (podle velikosti bytu). **Celkový náklad při vstupu do bydlení tak může dosahovat až čtyřnásobku měsíčního nájemného**, což je často mimo finanční možnosti semanínských domácností. Zkušenost se získáním dávky MOP na pokrytí kauce je spíše záporná a Úřad práce ji vyplácí jen v definovaných případech (např. při stěhování ze substandardní formy bydlení). Kauce často nebývá po ukončení nájemní smlouvy vyplacena pronajímatelem zpět (např. pro využití na zaplacení další kauce) z důvodu opotřebení bytu, nebo neuhrazených pohledávek a opakovaným žádostem Úřadu práce zpravidla nevyhovuje.

Smlouvy v bytech NOTABLE Reality s.r.o. jsou běžně uzavírány na zkušební dobu 3 měsíců a poté prodlouženy do konce roku. Při absenci problémů jsou pak automaticky prodloužovány na dalších 12 měsíců. Pronajímatel má, podle vlastních slov, snahu dosáhnout funkčního sociálního mixu domácností v pronajímaných objektech pečlivým výběrem nájemníků, se kterými podepisují smlouvu a desegregací majoritních a romských, vlastnických a nájemních domácností. V domě č.p. 1821-1823 udržuje pořádek za využití kamerového systému a nekompromisního lpění na dodržování pravidel. V domě č.p. 1818-1820 pak v soužití svých nájemníků s vlastníky (majiteli bytových jednotek) hraje pozitivní roli sociální kontrola/nápodoba vlastníků bytových jednotek, kteří nastavují standard chování v domě.

Ubytovací zařízení

V České Třebové je řada ubytovacích zařízení, která se však většinou orientují na klientelu profesionálů/dělníků, zájezdů a podobně. V kontextu sociálního vyloučení je zmiňována pouze budova hotelu Padevět (Sadová 486), která je zkolaudována jako ubytovací zařízení s kapacitou 25 pokojů s vlastním sociálním zařízením a výměrou 25-60 m². V době výzkumu bylo obsazeno 19 pokojů. Přehled o skladbě nájemníků poskytuje následující tabulka.

²¹ Více respondentů jak z lokality, tak z úřadů/institucí a neziskového sektoru se popisovalo rodiny žijící v soukromých bytech a platících za 1+1 17-18 000,- měsíčně.

Tabulka 19 – podrobnosti obyvatel ubytovacího zařízení Padevět

	počet	poznámka
rodin s dětmi	8	z toho 4 rodiče samoživitelé
jednotlivci/páry	8	
invalidní důchodci	4	
seniorů 65+	8	
romské rodiny	3	
osoby z České Třebové	3	
dlouhodobých ubytovaných (5+ let)	10	někteří nájemníci i 10 let
CELKEM POKOJŮ	25	z toho 19 obsazených

Zdroj: Hattori ČT s.r.o. (stav k listopadu 2023)

Hotel Padevět je v provozu od roku 2009 a prakticky od začátku se stal ve veřejném diskurzu synonymem obchodu s chudobou a místem rizikové koncentrace sociálně slabých osob, což se majitel pokoušel aktivně rozporovat²² - tento stav trvá dosud. Majitel a provozovatel označení obchodu s chudobou konzistentně odmítá s tím, že příjemců dávek ubytovává minimum (aktuálně cca 5 domácností). Většina ubytovaných zde žije dlouhodobě a žádné problémy v prostorách ubytovny, ani v jejím okolí nejsou; to je důsledkem uvážení výběru nájemníků a přísného vymáhání dodržování ubytovacího řádu. Bezproblémovost situace ostatně potvrzují jak strážníci Městské policie, tak příslušníci PČR. Ve zprávách o činnosti styčných důstojníků pro menšiny a jejich pracovních skupin z let 2014-2015 se hotel Padevět zmiňuje jako jedno ze dvou míst v České Třebové se „zvýšeným výskytem příslušníků menšin“ s odhadovaným počtem 120 ubytovaných Romů²³.

V době výzkumu nebyla většina z ubytovaných z České Třebové²⁴. Šlo většinou o osoby v akutní bytové nouzi, které zareagovaly na nabídku dostupného bydlení. Mezi uvedené důvody patřil rozpad společné domácnosti, exekuce u dodavatelů energií, finanční tíseň vedoucí ke ztrátě/nedostupnosti standardního bydlení, úmrtí partnera apod. Skutečnost, že na inzerát reagují podle majitele lidé z celé ČR, může představovat překážku při jejich žádosti o výplatu dávek hmotné nouze. Ty se, pokud není žadatel uznán osobou hodnou zvláštního zřetele, nevyplácejí do nestandardních forem bydlení, jakým ubytovací zařízení je, a i v případě výjimky je nutný souhlas obce. Častá absence odůvodněného vztahu k místu žádosti může být taktéž okolností vedoucí k zamítnutí žádosti.

²² Viz reportáže v médiích např. „Ubytovna v České Třebové vadí, squat už ne“ (dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/ubytovna-v-ceske-trebove-vadi-squat-uz-ne-6291126>), „Nemůžu se ptát: Jsi černý?“ (dostupné z: https://svitavsky.denik.cz/zpravy_region/nemuzu-se-ptat-isi-cerny20100526-6412.html), nebo „Město se bojí gheta na náměstí. „Udržím pořádek,“ říká hoteliér“ (dostupné z: http://www.zpravodaj.probit.cz/2010/6_10web/mesto-se-boji-gheta-na-namesti.htm)

²³ Viz Zpráva o činnosti styčných důstojníků pro menšiny a jejich pracovních skupin za 1. pololetí 2014 a další (dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/prace-police-ve-vztahu-k-mensinam.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>)

²⁴ Majitel uvádí místo trvalého pobytu svých nájemníků Jihlava, Přerov, Polička, Svitavy, Rychnov nad Kněžnou, Choceň, Pardubice, Olomouc atd...

Romové a dostupnost bydlení

Dostupnost bytů nabízených na volném trhu Romům je zásadně ztížena stereotypní obavou většiny pronajímatelů z poškození svého majetku či narušení sousedského soužití v domě. Jde o plošně popisovanou zkušenost jak Romů samotných, tak sociálních pracovníků NNO, kteří jim s nalezením bydlení asistují. Historicky se ze sídliště Borek stala převážně romská lokalita, z velké části i v důsledku politiky města v minulých letech (viz výše). Ve zbytku města bydlí v běžných (většinou soukromých) nájemních bytech mnoho romských domácností. V posledních letech se v jednotkách případů podařilo zájemcům ze Semanínské získat bydlení na jiné adrese ve městě, mnozí se však z různých důvodů vrátili zpět.

Respondenti z lokality často nebyli spokojeni s různými aspekty života na Semanínské, ať šlo o podmínky v bydlení (malé byty, zhoršený technický stav neodpovídající výši nájmu), nebo nedostatek možností bezpečného trávení volného času pro děti (absence dětského hřiště) či subjektivně vnímaný pocit nebezpečí (prevalence drog mezi mladými dospělými a mládeží). Tito lidé by za určitých okolností mohli mít tendenci odstěhovat se jinam v rámci České Třebové. Městské byty (i v režimu DPS) jsou žadatelům ze Semanínské dostupné, ovšem jde o jednotky domácností, které se přestěhovaly do města. Bytová komise má možnost přihlížet k individuálním specifikům jednotlivých žadatelů a může jejich žádosti vyhovět (za předpokladu dodržení bezdlužnosti/obecné bezproblémovosti). Praktickou překážkou jsou však vyšší nájemy, včetně větších nároků na samostatné fungování domácnosti (např. oproti Semanínské není v městských bytech centrální vytápění). Naproti tomu jiní respondenti vyzdvihovali pozitiva lokality – dostupnější (levnější) bydlení, blízkost komunity, rodiny/přátel, možnost „žít po svém“ a prostorovou vyloučenost vnímali spíše jako devizu. **Shoda každopádně panovala na konkrétních bodech kritiky lokality – především chybějící dětské hřiště a další prvky mobiliáře ve veřejném prostoru a zvýšení pocitu bezpečí,** jejichž řešení by mohlo lokalitu Borek nejen pro stávající nájemníky do budoucna zatraktivnit.

Bezdomovectví v České Třebové

V České Třebové je téma bezdomovectví zmiňováno především v kontextu bezpečnosti, respektive problematique přítomnosti osob bez domova v okolí vlakového a autobusového terminálu a dalších několika míst ve městě (více viz kapitola Bezpečnost). Odhad počtu osob v nejistém a substandardním bydlení zmiňovaných v rozhovorech se poměrně lišil – minimální počet osob, které se pravidelně objevují ve veřejném prostoru, byl odhadován na 10 osob. Jiné zdroje hovořily o skrytém bezdomovectví přítomném v rozsáhlých chatových koloniích v okolí města a jiných substandardních formách bydlení, o související prostituci žen/poskytování sexuálních služeb výměnou za střechu nad hlavou a podobně – počty těchto osob nebylo možné v rámci výzkumu ověřit, horní hranice byla odhadována na cca 10-20 osob. **Ve městě**

není přítomná žádná služba, která by s těmito lidmi pracovala²⁵, což pojmenovalo více respondentů jako deficit, který by bylo vhodné adresovat. V současnosti je jedním z mála kontaktních bodů ve městě Rodinné centrum Rosa, které organizuje výdej potravinové banky mezi jinými i obyvatelům bez domova, v rámci čehož dochází k řešení dalších potřeb (základní hygiena, šatník atd.).

Shrnutí

- Město disponuje relativně malým bytovým fondem (zhruba 5 % bytového fondu obce). Zvýhodněné byty pronajímáné v režimu „sociální“ pak tvoří necelých 19 % bytového fondu města. Všechny se nacházejí v lokalitě Semanínská, která je vnímána jako romská vyloučená lokalita. V rámci lokality jde o zhruba pětinu bytů, ve kterých žije cca čtvrtina obyvatel sídliště.
 - Koncentrace sociálních bytů v lokalitě Semanínská představuje potenciální bariéru pro majoritní domácnosti v situaci bytové nouze, které ji vnímají jako rizikovou.
- Dynamiku situace v lokalitě silně ovlivňuje soukromý vlastník pronajímající 100+ bytů. Rozdíl tržních cen a městského nájemného se pohybuje od 100,-/m² a výše a podle mnohých respondentů neodpovídá kvalitě bydlení a technickému stavu.
- Část domácností považuje atributy lokality (prostorovou vyloučenost, etnickou homogenitu, blízkost rodinných vazeb, periferní polohu vůči zbytku města, nižší nájemné) za pozitiva. Jiné domácnosti se z lokality pokoušejí vymanit, což je pro mnohé obtížné.
- Na Semanínské byl v době výzkumu počet domácností v městských bytech dlužících za nájemné přibližně stejný, jako ve zbytku České Třebové. Dalších 73 % všech dlužníků města na Semanínské bydlelo, ale v současnosti již nebydlí.
- Byty na Semanínské jsou menší výměry a realitou bývá jejich větší/rychlejší opotřebení, nedostatek soukromí a chybějící prostor pro školní přípravu v důsledku koncentrace většího počtu osob v domácnostech.
- Ve městě je přítomná relativně stabilní populace cca 10 osob bez domova, které se v době výzkumu cíleně nevěnovala žádná sociální služba (pouze situačně RC Rosa).

Zadlužení

Přítomnost dluhů je jedním z plošných projevů sociálního znevýhodnění a vyloučení a zadlužení je jednou z vytyčených priorit města ve spolupráci s ASZ. Ve statistickém pohledu je v České Třebové vyšší podíl osob v exekuci ve srovnání s okresem Ústí nad Orlicí či Pardubickým krajem – i zde však tento podíl meziročně klesá. **Na jednu exekuci připadá sice ve srovnání nižší částka, ovšem na jednoho člověka připadá větší počet exekucí. To naznačuje kumulaci exekucí u osob, které už alespoň jednu exekuci mají, spíše však 3 a více – těchto osob bylo mezi exekuvanými 675 (73 %).** V praxi jde o lidi, kteří řeší situace

²⁵ nejblíže zařízení typu azylového domu je v Moravské Třebové, Žamberku, Pardubicích či v Blansku (pro ženy/matky s dětmi), pro muže pak jsou obdobná zařízení, včetně nocležny ve Svitavách. Dům na půl cesty s kapacitou 8 lůžek je v Žamberku.

finanční tísně půjčkami z různých zdrojů a ocitají se v tzv. dluhové pasti, ve které jsou nové půjčky použity na splácení starých pohledávek a jen prohlubují zadlužení a závislost na věřitelích. Dluhy nejsou problémem pouze sociálně vyloučených skupin obyvatel, ale celé společnosti²⁶. Dostupnost informací, poradenství a aktivní destigmatizace tohoto tématu je proto klíčová. Statistické podrobnosti shrnuje následující tabulka.

Tabulka 20 - podrobnosti osob v exekuci

EXEKUCE	Česká Třebová	SO ORP Česká Třebová	okres Ústí nad Orlicí	Pardubický kraj
podíl osob v exekuci	7,2 %	7 %	5,24 %	5,66 %
meziroční změna počtu os. v exekuci	-0,6 %	- 0,7 %	-2,6 %	-
průměrný počet exekucí na osobu	6,1	6,1	5,8	5,9
prům. vymáhaná částka na osobu	597 565 Kč	632 449 Kč	876 458 Kč	948 577 Kč
prům. vymáhaná částka na 1 exekuci	97 344 Kč	103 583 Kč	151 701 Kč	161 478 Kč
počet osob starších 15 let	12 814	14 976	113 760	431 633
počet osob v exekuci	923	1 050	5 961	24 432
celkový počet exekucí	5 666	6 411	34 440	143522
detail osob v exekuci				
podíl dětí a mladistvých	0 % (0)	0 % (0)	0 % (7)	0 % (25)
podíl (počet) osob 15-29 let	16 % (150)	16 %	12 % (688)	11 % (2 793)
podíl (počet) seniorů (65+)	8 % (75)	8 %	10 % (581)	10 % (2 388)
podíl (počet) osob s 1 exekucí	17 % (159)	17 % (182)	21 % (1 234)	23 % (5 542)
podíl (počet) osob se 2 exekucemi	9 % (87)	10 % (107)	11 % (661)	12 % (2 832)
podíl (počet) osob se 3-9 exekucemi	52 % (482)	52 % (542)	50 % (2 952)	46 % (11 167)
podíl (počet) osob s 10-29 exekucemi	21 % (193)	21 % (217)	18 % (1 100)	20 % (4 798)
podíl (počet) osob s 30+ exekucemi	0 % (2)	0 % (2)	0 % (14)	0 % (93)

Zdroj: mapaexekuci.cz; exekuční komora ČR

Z více zdrojů zaznělo ve vztahu k zadlužení obyvatel sídliště Semanínská podezření na lichvářské půjčky s vysokým úrokem (100 % za týden) rozšířené mezi Romy, pro které jde o zcela běžný způsob řešení finanční tísně²⁷. Zároveň platí, že dluhy se vracejí přednostně těm, kteří si přijdou osobně a „nejednají v rukavičkách“. Několik respondentů dále potvrzovalo působnost podomních prodejců pochybného původu nabízejících např. výhodnější energie, zpracování osobního oddlužení či jiné produkty, přestože je ve městě zakázán podomní prodej nařízením Rady č. 1/2013. Zadlužení a přítomnost exekucí prohlubují stav sociálního vyloučení omezením možností, kterými mohou tito lidé svou situaci efektivně řešit. Splácet pohledávky

²⁶ Jak lze ukázat na nedávném příkladu z České Třebové (např. <https://www.denik.cz/krimi/daniel-se-domu-nevratil-rodine-nechal-dluhy-lide-z-trebove-jim-chteji-pomoci-202.html> či <https://www.donio.cz/ProMaruskuADeti?fbclid=IwAR0NVEuEKA9AaG-GpYS0BmiNZJfq3ugRWmi8ZbXD-Yfwc8P3qBK2PLoU490#obsah>), veřejnost je sympatická k problémům ostatních, ovšem ne vždy jsou srovnatelné problémy vnímány stejně, pokud se týkají jiných skupin obyvatel.

²⁷ Viz např. Zpráva o činnosti styčných důstojníků pro menšiny a jejich pracovních skupin za 1. pololetí 2013 (dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/prace-police-ve-vztahu-k-mensinam.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>), či Břeňová 2018 (str. 16 a 20)

není při nízkém výdělku a od určité výše dluhu reálné, zvláště pokud je domácnost v situaci hmotné nouze – řešením bývá často registrace na Úřadu práce a nepřiznaný výdělek „na ruku“. **Úřad práce registruje exekuci u 95 UoZ, ze kterých má 43 % (41) bydliště na Semanínské ulici.** Pozorování v terénu potvrzuje skutečnost, že v hodinách odpovídajících běžné pracovní době nebývají v lokalitě přítomni muži (nebo jen minimum), případně přijíždějí jen na oběd.

Na druhou stranu není pravidlem, že lidé v exekuci nepracují oficiálně. Podle dat poskytnutých městskou firmou Eko-bi s.r.o., zaměstnávající řadu osob z lokality Borek²⁸, se **z celkem 90 zaměstnanců firmy zhruba 14 % potýká s exekucemi**, většinou vícečetnými a podobný podíl je v insolventi.

Tabulka 21 – přehled registrovaných exekucí, insolventů a splátkových kalendářů mezi zaměstnanci Eko-bi

	v exekuci	s vícečetnými exekucemi	v insolventi	se splátkovým kalendářem
2021	11	11	11	0
2022	14	13	10	1
2023	13	11	8	3

Zdroj: Eko-bi s.r.o.

Celkově však jen poměrně malý podíl exekučovaných osob využívá dostupné nástroje řešení dluhů – ať už šlo o formát Milostivého léta, nebo volí cestu osobního oddlužení. Do určité míry lze tuto skutečnost mimo jiné přičíst malé informovanosti o dostupnosti a podmínkách oddlužení, složitosti celého procesu a nízké prioritě řešení existujících dluhů (normalizace zadlužení). V období od října 2018 do října 2023 bylo v procesu aktivního oddlužení registrováno 426 osob, z čehož 66 uvedlo bydliště na ulici Semanínská. Zhruba 49 % (210) osob podmínky oddlužení zatím splnilo. Informovanost o možnostech a podmínkách osobního oddlužení je nízká, což odkládá působení subjektů nabízejících zpracování osobního oddlužení za úplatu, přestože je stejný servis dostupný v Občanské poradně zdarma. Přehled aktivních případů osobního oddlužení podle místa bydliště shrnuje následující tabulka.

Tabulka 22 – přehled aktivních oddlužení (k 10.2023)

adresa	počet aktivních oddlužení
Staré náměstí 78	51
Semanínská celkem	41
1815-1817	12
1818-1820	0
1821-1823	9
z toho podle č.p.	1
1976-1978	1
2028-2031	6
2032-2035	1
2084-2086	11
2089	1
Česká Třebová celkem	170

Zdroj: Insolvenční rejstřík <http://www.isir.justice.cz>

²⁸ Nutno dodat, že mezi zaměstnanci je i řada osob s bydlištěm mimo lokalitu Semanínská a informace o podílu osob z lokality nebyla dostupná

Kromě lichvy, půjček u nebankovních společností a dluhů na zdravotním pojištění, nebo telefonních službách (případně u dopravních podniků), které mají zásadní podíl na setrvávání osob v hmotné nouzi, představují specifickou bariéru dluhy na správních poplatcích (pokuty PČR) a především na místním poplatku za odpady. Jejich přítomnost, respektive jejich neřešení, brání v podání žádosti o městský byt (viz kapitola Bytový fond města). Finanční odbor města registroval ke konci září 2023 celkem 229 dlužníků z adresy Semanínská, přičemž cca 17 % z nich (48 osob) bydlelo v městských bytech. Dalších 229 obývalo soukromé byty v lokalitě a dalších 419 osob mělo nahlášený trvalý pobyt na ohlašovně města. **Dlužníci z adresy Semanínská tak tvořili necelých 16 % všech dlužníků na poplatcích za odpady ve městě s podílem na celkovém dluhu ve výši téměř 19 %.** Z uvedených dat je dále patrné, že dlužníci v městských bytech dluží v průměru o 315,- nižší částku než na jiných adresách. Současně je podíl dlužníků na poplatcích za odpady vůči počtu obyvatel zhruba dvakrát menší v případě obyvatel městských bytů v lokalitě než u tamních nájemníků soukromých bytů, kde dosahuje téměř 48 %.

Tabulka 23 - Předběžné údaje o dlužích na místním poplatku za odpady

	počet obyvatel	počet dlužníků	podíl na celk. počtu dlužníků (v %)	výše dluhu v Kč (2018-2023)	průměrná výše dluhu v Kč
Staré náměstí 78	563	419	29	1 212 821	2 894
Semanínská (městské byty)	202	48	3	82 039	1 709
Semanínská (celkem)	482	229	16	553 497	2 417
celkem	1045	648	44	1 766 319	2726
CELKEM v ČT	14 893	1464	-	2 962 972	2024

Zdroj: Finanční odbor města Česká Třebová (k 30.09.2023)

Poznámka: údaje za obyvatele mající nahlášený trvalý pobyt ve městě Česká Třebová. Reálně na uvedených adresách však už bydlet nemusí.

V České Třebové dlouhodobě působí Občanská poradna provozovaná Oblastní Charitou Ústí nad Orlicí. Ambulantně poskytuje odborné sociální i dluhové poradenství, ovšem časová dotace 3 hodiny týdně (každé pondělí 9–12 h.) není dostatečná. Ačkoliv všichni dotazovaní respondenti z neziskových organizací a poskytovatelů sociálních služeb potvrdili, že svým klientům doporučují obracet se v případě podrobnějších než základních konzultací v oblasti dluhové problematiky na tuto poradnu, míra využití tomu neodpovídá. Podle některých názorů to souvisí s obecnou kapacitní poddimenzovaností (terénních) sociálních služeb ve městě, s přítomnou stigmatizací tématiky dluhů a neochotou sdílet důvěrné informace s dalšími lidmi (pracovníky poradny). Další bariéru mohou představovat otevírací hodiny poradny, či potřeba donést relevantní materiály a podklady. Současně je realita kumulace většího počtu exekucí a dalších faktorů (nezaměstnanost, dluhy vůči městu, nízké vzdělání) často demotivující. To poskytuje prostor pro polo-/nelegální subjekty (lichváři, právníci poskytující oddlužení za úplatu), kteří nabízejí placené služby přímo v lokalitě, což bylo některými respondenty také potvrzeno.

Shrnutí

- Počet osob v exekuci kopíruje obecně klesající trend – v České Třebové je však více osob s kumulovanými exekucemi (zhruba 73 %, 675 osob)
- 43 % uchazečů o zaměstnání, u kterých úřad práce registruje příznak exekuce, uvádí adresu na Semanínské ulici.
- Celkem 277 osob z adresy Semanínská dluží obci na poplatcích za odpady. Část z těchto osob jsou mladí lidé (jejichž rodiče za ně neplatili odpady), kteří jsou v začátku samostatného života diskvalifikováni v žádosti o (dostupné) městské bydlení. Při absenci jiné perspektivy (např. získání bydlení, dobře placeného zaměstnání) se cyklicky zadlužují dál.
- Obyvatelé lokality často nemají kompetence k efektivnímu řešení obtížné finanční situace (od nastavení domácího rozpočtu, přes zmapování svých pohledávek po kroky vedoucí k oddlužení). Často volí nejjednodušší cestu – krátkodobé nevýhodné půjčky, lichvu, placené služby oddlužení nabízené přímo v lokalitě apod.

Vzdělávání

Město Česká Třebová je zřizovatelem čtyř mateřských škol a tří základních škol – zatímco mateřské školy mají spádovou oblast nastavenou na celé území města, základní školy dělí město na tři spádové oblasti (viz obrázek 3 níže). Přímou v lokalitě Semanínská (Náměstní 17. listopadu) se nachází detašované pracoviště MŠ Vinohrady a současně i odloučené pracoviště praktické školy v Ústí nad Orlicí (9 tříd). V kontextu sociálního vyloučení a lokality Semanínská je pro obyvatele reálným/rozhodujícím kritériem blízkost školy. **Řada institucionálních respondentů popisovala problematičnost zajištění pravidelnosti docházky, připravenosti dětí do školy i školky a obecně slabé participace a kompetencí rodičů ve věcech vzdělávání svých dětí.** Přístupy jednotlivých pracovišť či konkrétních pedagogů se liší v míře vstřícnosti vůči specifickým potřebám některých dětí a žáků, obecně však panuje shoda na snaze integrovat maximum dětí do hlavního vzdělávacího proudu. Především na prvním stupni základních škol nezaznamenávají romští žáci větší hendikep vůči svým vrstevníkům a panuje shoda na jejich bezproblémovosti. S narůstajícím věkem se však rozdíl prohlubuje.

V roce 2023 byla Naděje o.s. personálně posílena o pozici pracovnice v sociálních službách se zaměřením na vzdělání a vzdělávání v terénním programu. Jejím cílem je asistovat těmto žákům, pomáhat zprostředkovat komunikaci se školou, a především zapojit rodiče. Na ZŠ Nádražní dlouhodobě působí romský školní asistent²⁹, který plní podobnou podpůrnou/koordinační úlohu s dobrými referencemi. Bariérou u CS je **nízká priorita vzdělání podpořená absencí vzorů** mezi semanínskými Romy, kteří sami často navštěvovali speciální/praktickou školu v lokalitě a **v dalším vzdělávání nespátřují hodnotu. Část z nich**

²⁹ Viz např. <https://radiozurnal.rozhlas.cz/v-praci-skolního-asistenta-jde-hlavne-o-pomoc-komunitě-rika-gabriel-olah-ze-zs-8105864>

je negramotná, mají problém porozumět textu, vyjádřit se písemně. Minimum žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí pokračuje na střední školu, což je dáno i nepřítomností tzv. „E“ oborů v České Třebové³⁰.

Obrázek 3 – spádové obvody základní škol

Příloha č. 1 obecně závazné vyhlášky o stanovení školských obvodů základních škol zřizovaných městem Česká Třebová

ŠKOLSKÉ OBVODY ZÁKLADNÍCH ŠKOL

zřizované městem Česká Třebová 2022

Zdroj: https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=32919

Předškolní vzdělávání

Odloučené pracoviště MŠ Vinohrady zřizuje jednu třídu a je navštěvováno výhradně dětmi z lokality. V současnosti je ve třídě 21 dětí, z čehož je 8 v předškolním věku a 5 s odkladem povinné školní docházky. Na jaře 2023 dohledávali po zápisu 18 dětí, které se nedostavily, z čehož 4 byly ze Semanínské ul. – v době výzkumu nebyla u třech z nich situace dosud dořešena³¹. Podle dostupných informací není absence dětí v povinném předškolním ročníku problém, jako spíše obecná nepravidelnost a nízká priorita, kterou dospělí přisuzují vzdělávání dětí. Kontakt s rodiči a nastavení efektivní komunikace, dodržování povinností rodičů a respektování nastavených pravidel je podle vedení školky průběžně přítomným tématem. Při jeho řešení spolupracují s Nadějí, OSPOD či školami, přesto jsou např. časté absence u těchto

³⁰ Tyto obory, oproti učebním oborům kategorie H, poskytují vyučení s nižšími nároky na všeobecné a teoretické odborné vzdělání. Důraz je zde kladen zejména na praktickou část odborné přípravy. Žáci většiny tzv. „éčkových“ oborů jsou připravováni na výkon převážně rutinních pracovních činností či manuálních operací. Získají sice výuční list, avšak po absolvování oboru většina žáků nepokračuje v dalším studiu. Výrazná orientace na praktickou složku přípravy na povolání umožňuje získat výuční list především žákům, kteří v základním vzdělávání prospívali s obtížemi. Často se zde vzdělávají žáci se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP). (zdroj: Národní pedagogický institut)

Nejbližší E obory se nacházejí v Žamberku, Litomyšli a Chroustovicích

³¹ Ve většině případů se jedná o problém s nepřehlášením trvalého pobytu v případě stěhování mimo Českou Třebovou a děti se dostavily v termínu do MŠ v jiném městě, nebo do ní již docházejí delší dobu.

dětí běžné a zdejší třída zůstává pravidelně poloprázdná³². **Vedení MŠ považuje změnu prostředí (oproti neorganizovanému času v lokalitě) za klíčovou** a plánuje využívat metody inovativního vzdělávání (zážitkové aktivity, výlety a další financované z OP JAK). Doposud nemají zkušenost s využitím dávky MOP na uhrazení nákladů na vzdělávání (právě na mimoškolní aktivity), běžně jsou rodiče v hmotné nouzi osvobozeni od úplaty za předškolní vzdělávání. Dalším palčivým problémem je **nedostatečné zázemí školky**, která ne zcela ideálně sdílí budovu s praktickou školou. Chybí prostředky pro vybudování vhodnějšího vnitřního prostředí, materiální vybavení pro venkovní aktivity (vybavené hřiště, zahradní domeček apod.).

Základní vzdělávání

Sídlíště Borek patří spádově pod ZŠ Nádražní, kam většina tamních žáků dochází. Celkem se ve škole vzdělává 360-370 dětí nepočítaje přípravnou třídu – uvažovalo se o rozšíření na 2 přípravné třídy, což se nakonec nezrealizovalo. **Vyšší koncentrace romských žáků ve třídách se silně promítá do představ mnohých majoritních rodičů o kvalitním a inkluzivním školství, což často vede k přehlašování podstatné části majoritních žáků na jiné základní školy (malotřídky) ve městě i (např. v místní části Rybník, nebo Třebovice) a posléze i v tlaku na zapisování dětí z těchto škol do druhého stupně (6. třídy) na jinou než základní školu Nádražní.** Těmito mechanismy na ZŠ Nádražní postupně narůstá podíl romských žáků. Postoj školy prosazuje integrovanou, inkluzivní výuku, ve které se děti z různých prostředí a s odlišným zázemím setkávají a jsou „sociálně připraveni“ na fungování v heterogenní společnosti. Škola zaměstnává školního psychologa (0,5 úvazku placeného městem Česká Třebová), kariérního poradce (0,2 úvazku) a 17 asistentů pedagoga (z toho dva na 1,0 úvazku) a věnuje značnou pozornost práci se žáky s málo podnětného prostředí, nedaří se však efektivně neutralizovat trend odlivu majoritních žáků. **Aktuálně se zde vzdělává 70-80 dětí ze Semanínské, které tvoří zhruba pětinu všech žáků školy – průměr 5-7 romských žáků v jedné třídě na druhém stupni už podle vedení školy působí kontraproduktivně.**

ZŠ Habrmanova se nachází více v centru a historicky byla spádová pro romské rodiny, které dříve bydleli v centru města. V současnosti se orientuje na práci s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Rodiče, jejichž dítě dostane z SVP, nebo PPP doporučení na nějaké podpůrné opatření, volí většinou tuto školu (byť součástí doporučení není konkrétní škola). Pracuje zde 17 asistentů pedagoga (8 na prvním a 9 na druhém stupni), metodik prevence, sociální i speciální pedagog, školní psycholog, kariérový poradce i výchovné poradkyně pro první a druhý stupeň.

Třetí základní školou zřizovanou městem Česká Třebová je ZŠ Ústecká situovaná v lokalitě Parník. Ve školním roce 2022/23 navštěvovalo školu 50 žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (z čehož 11 žáků 3. stupeň a po jednom žákovi 4. a 5. stupeň podpůrných opatření).

³² V těchto případech stačí omluvenka od rodiče

Škola zaměstnávala 10 asistentů pedagoga (z čehož 3 působili na druhém stupni a jedna byla k dispozici ukrajinským žákům).

V lokalitě Borek se nakonec nachází také odloučené pracoviště Základní školy praktické z Ústí nad Orlicí, jejímž zřizovatelem je Pardubický kraj. V této škole jsou vzdělávány souběžně čtyři ročníky ve dvou třídách, a to z důvodu nízkého počtu žáků. V současnosti zde plní školní docházku zhruba 20 dětí. Vzdělávací program se zaměřuje na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, žáky s lehkým mentálním postižením, se souběhem více postižení a s autismem. Pro zařazení je potřeba doporučení školského poradenského zařízení (PPP nebo SPC). V minulosti navštěvovaly tuto školu děti z lokality Semanínská do značné míry automaticky a v důsledku zvyku. V současnosti tomu tak již není.

Jedním z indikátorů sociálního vyloučení, se kterým pracuje i Index sociálního vyloučení, je podíl žáků předčasně ukončujících povinnou školní docházku. Byť reálné hodnoty nejsou nijak vysoké, je patrný zřetelný rozdíl mezi jednotlivými ZŠ, kdy **ZŠ Nádražní zaznamenává nejvyšší hodnoty předčasných odchodů jak ze 7. tak z 8. ročníku**. Zřejmý je také rozdíl mezi jednotlivými školními roky, daný konkrétní skladbou žáků, který je např. mezi lety 2015-2016 a 2016-2017, nebo 2020-2021 a 2021-2022 více než dvojnásobný.

Tabulka 24 – přehled předčasného ukončení povinné školní docházky 2014-2022

	školní rok	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22
ZŠ Habrmanova	z 5. roč.*	0	11	11	15	6	12	13	12
	ukončení v 7. roč	0	1	0	0	0	1	0	0
	ukončení v 8. roč	2	2	4	0	6	1	1	4
ZŠ Nádražní	z 5. roč.*	10	11	8	12	8	12	6	6
	ukončení v 7. roč	0	4	5	0	6	3	2	6
	ukončení v 8. roč	6	1	8	5	4	3	3	5
ZŠ Ústecká	z 5. roč.*	0	0	0	0	0	2	5	5
	ukončení v 7. roč	1	0	0	0	0	0	0	0
	ukončení v 8. roč	0	5	0	0	0	1	1	0

Zdroj: odbor školství, kultury a tělovýchovy města Česká Třebová

Poznámka: * - z 5. ročníku jde o přestup na gymnázium

Doplňující informací je i počet neomluvených hodin, který může naznačovat kumulaci problémů v domácnostech žáků. Na ZŠ Nádražní je opět patrný mnohanásobně vyšší podíl neomluvených hodin, především na druhém stupni. Z provedených rozhovorů vyplynulo, že **na celkovém počtu neomluvených hodin se mohou dominantně podepisovat absence relativně malého počtu žáků** (mnohdy jednotlivců). Zároveň **situaci zásadně ovlivňují (disfunkční) socioekonomické podmínky v domácnostech těchto žáků**, kde se může např. patnáctiletý chlapec stát zodpovědným za hlavní zdroj příjmu rodiny (upřednostňující tak výdělek před vzděláním).

Tabulka 25 – přehled omluvených a neomluvených hodin žáků základních škol

	školní rok 2021/2022	počet omluvených h.	průměr na žáka	počet neomluvených h.	průměr na žáka
ZŠ Habrmannova	I.pololetí	37 213	64,6	42	0,07
	II.pololetí	38 895	67,2	17	0,02
ZŠ Nádražní	I.pololetí	24 649	66,1	178	0,48
	II.pololetí	31 137	81,9	450	1,18
ZŠ Ústecká	I.pololetí	17 906	48,3	17	0,05
	II.pololetí	25 772	64,1	27	0,07

Zdroj: odbor školství, kultury a tělovýchovy města Česká Třebová

Souvisejícím tématem je mimoškolní vzdělávání a participace dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí na zájmových aktivitách organizovaných školou (případně dalšími subjekty ve městě). Děti ze znevýhodněných domácností běžně nedochází do družiny, nenavštěvují zájmové a mimoškolní kluby a kroužky a po vyučování většinou odchází zpět do lokality, kde tráví veškerý volný čas. Na ZŠ Nádražní začala působit pracovnice volnočasových aktivit (0,2 úv.) s cílem doplnit stávající nabídku 4 oddělení školní družiny. Zkušenost dotazovaných pracovníků školy a DDM Kamarád se shoduje v jiných, než finančních bariérách bránících dětem tyto kapacity využívat – spíše jde o nejistotu z nového prostředí, nezvyk trávit volný čas jiným způsobem, zvláštní (a zbytečné) nároky na rodiče či neochotu respektovat pravidla, termíny atd. (více viz kapitola Rodina a volný čas).

Shrnutí

- Romské děti z lokality Semanínská jsou zhruba do 4. třídy ZŠ hodnoceny jako vyrovnané s majoritními žáky. Tlak prostředí, dřívější dospívání, nízká priorita vzdělání mezi Romy a další faktory vedou k zhoršenému prospěchu ve vyšších ročnících ZŠ a praktické absenci Romů na vyšším/středním vzdělávání.
- V České Třebové dochází k segregaci ve vzdělávání už na předškolním stupni, kdy detašované pracoviště MŠ Vinohrady v lokalitě navštěvují výhradně romské děti z lokality Semanínská. Na úrovni ZŠ pak dochází vlivem rostoucí koncentrace romských žáků na ZŠ Nádražní k odlivu majoritních žáků a prohlubování segregace. Přenastavení spádových oblastí nepředstavuje podle dotazovaných respondentů řešení.
- Na zhoršeném prospěchu romských žáků se zásadně podepisuje disfunkční domácí prostředí, nedostatečná podpora domácí přípravy/neadekvátní podmínky k jejímu plnění a absence pozitivních vzorů. Naděje o.s. zřídila pozici zaměřenou na asistenci ve vzdělávání v rámci TSP.
- V rámci nabídky volnočasových aktivit v zázemí škol se příliš nedaří zachytávat romské žáky a více je integrovat mezi majoritní žáky*ne.

Bezpečnost

Téma bezpečnosti bylo v přihlášce města specifikováno jako jedna z prioritních oblastí, především ve vztahu k sociálně vyloučené lokalitě Borek/Semanínská. Město má dlouhodobou

zkušenost s účastí v projektech zaměřených na prevenci kriminality –vybudovalo městský kamerový dohlížecí systém a pult centralizované ochrany, v roce 2006 postavilo v Borku dětské hřiště, financovalo programy prevence romských a sociálně slabých klientů služeb Naděje o.s. a dětí na ZŠ Praktické, který je realizován do současnosti. Od roku 2015 zřizuje město dvě pozice asistentů prevence kriminality, které jsou stabilně personálně obsazeny pracovníci z lokality. Minimálně od roku 2012 město zakládá svou činnost v oblasti prevence na pravidelně aktualizované Konceptci prevence kriminality³³.

Problematika návykových látek

Dominantními tématy jsou ve vztahu k lokalitě Semanínská drogy, jejich distribuce a užívání a související rizikové chování a dále přítomnost osob bez domova ve veřejném prostoru. Přítomnost drog se však neomezuje pouze na sociálně vyloučenou lokalitu a týká se i majoritních obyvatel zbytku města. Pracovník terénního programu organizace Laxus z.ú. se věnuje práci se závislými osobami každé pondělí mezi 13 a 16 hodinou, ovšem podle vlastních slov není tato časová dotace vzhledem k rozsahu problému dostatečná. Zatímco v minulých letech registrovali v rámci své činnosti více klientů v lokalitě Semanínská, nyní se těžiště jejich práce přesunulo do zbytku města. **Situaci popisují jako relativně klidnou vzhledem k velikosti sídla – momentálně pracují zhruba se 37 klienty. Typickými uživateli drog v České Třebové jsou muži mezi 30–40 lety, ženy jsou v průměru mladší a je jich méně** (cca 4). Nejrozšířenější substancí je pervitin, plošně je však rozšířené užívání marihuany a alkoholu. Většinou jde o osoby bez stálého zaměstnání, u kterých převažují příležitostné přivýdělníci a brigády (na černo), žijící často v nejistém bydlení, někdy u rodičů či přátel, přičemž část se periodicky ocitá bez přístřeší a žije na ulici. Často jsou u těchto osob přítomné komorbidity související s psychickými/psychiatrickými diagnózami, nebo Hepatitidou C. Podle dat zveřejněných Policií ČR byly od roku 2020 do června 2023 odhaleny v České Třebové 4 menší varny pervitinu (do 50 gramů)³⁴. Situace v lokalitě Borek se také dynamicky mění. Zdejší uživatelé návykových látek obývají většinou městské, nikoliv soukromé byty³⁵ a častěji jde o domácnosti, kde drogu užívají všichni dospělí, čemuž nezřídka bývají přítomni děti, což vede k normalizaci rizikového chování. Současně však bývá užívání drog paradoxně častěji tabuizováno a dotyční nemají motivaci svou situaci aktivně řešit – pouze dlouhodobě vyměňují injekční materiál a v komunitě jsou známí. Terénní pracovník popisuje současnou situaci jako klidnější, i vzhledem k tomu, že většina mužů přes den pracuje a v lokalitě jsou přítomné jen děti a mládež. Bližší znalost a těsnější kontakt však v kontextu drogové prevence chybí, jak vzhledem k časové dotaci, tak v důsledku stávajícího formátu terénní sociální práce, která je zaměřená na bezpečné užívání a snižování rizik.

³³ Poslední dostupná verze je zpracována na období 2021-2024 (dostupná z: https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=32185)

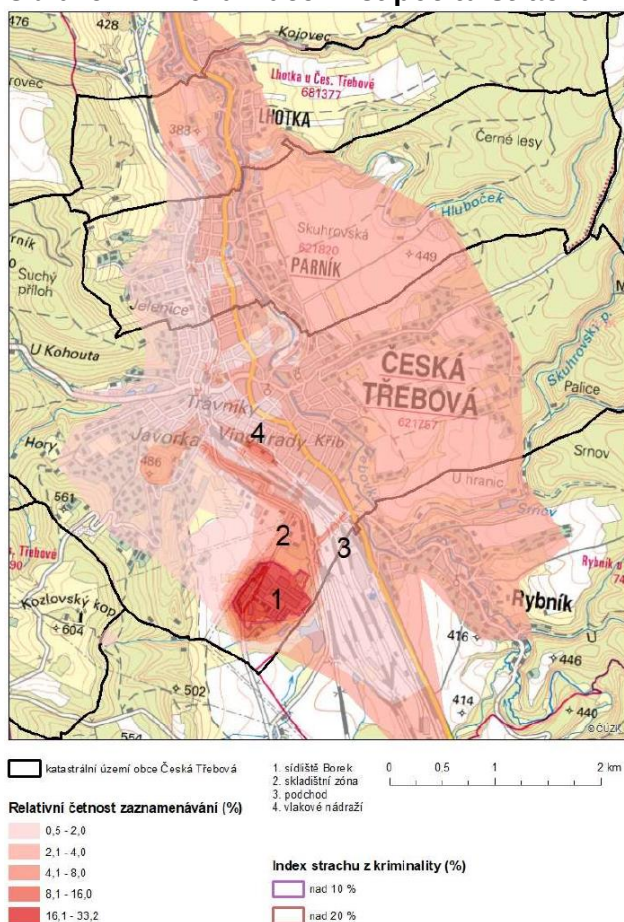
³⁴ zdroj: Mapa pěstíren a varen dostupné z: <https://varnyapestirny.policie.cz/>

³⁵ podle výpovědi dominantního pronajímatele NOTABLE Reality s.r.o. však není výjimkou, když podezření na distribuci drog (podpořené záznamem z kamerového systému) vede k ukončení nájemní smlouvy.

Problematika osob bez domova

Druhým tématem citlivě vnímaným českotřebovskou veřejností jsou osoby označované za bezdomovce, případně další osoby často pod vlivem návykových látek (především alkoholu), kteří se nejčastěji pohybují v okolí vlakového a železničního terminálu. Podle Městské policie jde o víceméně stabilní skupinu do 10 osob, ke které se situačně přidávají další (např. které vyloučí z přepravy vlakem) a která svým chováním narušuje veřejný pořádek a občanské soužití. Pravomoci strážníků nejsou dostatečně efektivní, sériové vykazování z konkrétního místa vede pouze k pravidelné cirkulaci těchto osob po stejné trase. Podle výzkumu provedeného v roce 2019 na vzorku 219 obyvatel města jsou bezdomovci třetí nejčastěji zmiňovanou skupinou vzbuzující pocity nebezpečí, hned po „Romech a jiných menšinách“ a „nepřizpůsobivých a problematických“ (Kubát 2020). Místa koncentrace pocitu nebezpečí zachycená v tomto výzkumu znázorňuje následující mapa.

Obrázek 4 – lokalizace míst pocitu strachu z kriminality

Zdroj: Kubát, O. (2020). *Geografická analýza strachu z kriminality na území města Česká Třebová*, UPOL.

Dominantně rizikovou lokalitou byla ve veřejném vnímání jednoznačně označena lokalita Borek – ostatní místa ve městě, vyjma skladištní zóny, podchodu a prostoru přednádraží vyznívají relativně klidně. Optikou statistických dat, ať už veřejně dostupných či poskytnutých obvodním oddělením Policie ČR, se však toto vnímání nepotvrzuje. Skutků evidovaných PČR v lokalitě Semanínská není více, než v jiných částech města a v meziročním srovnání má trend

klesající tendenci. V tabulce 25 se jedná o počet evidovaných skutků, které měly souvislost s lokalitou na Semanínské ulici a soužitím osob tam žijících, kteří se jich buďto dopouštěly, nebo se jich jinak týkaly. Výjezdů a evidence skutků bylo v lokalitě Semanínská mnohem víc (viz tabulka 26). Těchto vybraných skutků bylo v evidenci OOP Česká Třebová v loňském roce 10 a letos 7, tedy zhruba třetina v letech 2022 a 2023 z celkového počtu událostí evidovaných na Semanínské ulici. Nad tento počet se navíc staly události, které byly vyřízeny hlídkou na místě a nebyly z různých důvodů zaevidovány³⁶.

Tabulka 26 – skutky evidované v lokalitě Semanínská

	2022	1.-9.2023
maření zákazu řízení	-	1
podání návykové látky	-	1
občanské soužití	5	5
fyzické napadení	3	1
ohrožení mravní výchovy	-	1
krádež	4	1
poškození cizí věci	3	1
výtržnictví, ublížení na zdraví	1	-
porušování domovní svobody	1	-
celkem skutků zachycených OOP PČR	30	19
celkem skutků spáchaných v lokalitě*	17	11
celkem skutků majících souvislost s obyvateli lokality*	10	7

Zdroj: OOP PČR Česká Třebová

Poznámka: * - relevanci skutků (lokalizace, dotčené osoby) vyhodnotil pracovník OOP PČR Česká Třebová

Tabulka 27 – skutky evidované v lokalitě Semanínská

	2021	2022	1.-9.2023
přestupek proti majetku	8	4	3
občanské soužití	9	11	7
přestupek na úseku ochrany před alkoholismem a toxikománií	10	2	3
ostatní přestupky	2	-	1
přestupek na úseku BESIP	70	63	24
TČ podvod	-	1	-
TČ krádeže na osobách	2	-	1
TČ krádež přepravovaných zásilek	-	1	2
TČ krádež vloupáním	2	-	-
TČ krádež bez vloupání	-	1	-
TČ výtržnictví	-	-	-
TČ jiná majetková	4	1	-
TČ toxikomanie	2	-	-
TČ porušování domovní svobody	1	-	-
TČ dopravní nehody	1	-	-
celkem skutků	111	84	41

Zdroj: www.kriminalita.policie.cz (vlastní zpracování)

³⁶ Důvodem buďto bylo, že se dotyční na místě domluvili, nebo se na místě hlídky nepřihlásili, případně se nejednalo o protiprávní jednání.

Jak je patrné z tabulky 25 (i 26), počty všech skutků s reálným vztahem k obyvatelům lokality Semanínská se odehrávají v řádu jednotek. Častou výtkou některých volených zástupců veřejnosti je nedostatečně proaktivní postup PČR proti skutkům výroby, přechovávání a distribuce návykových látek. Obchodování i užívání těchto látek (dominantně marihuany) je ve veřejném prostoru běžně viditelné a veřejnost to vnímá velmi citlivě. Koordinace s postupy Národní protidrogové centrály však neumožňují policistům zasahovat proti koncovým uživatelům/dealerům či drobným výrobcům, kteří bývají v lokalitě nejviditelnějšími.

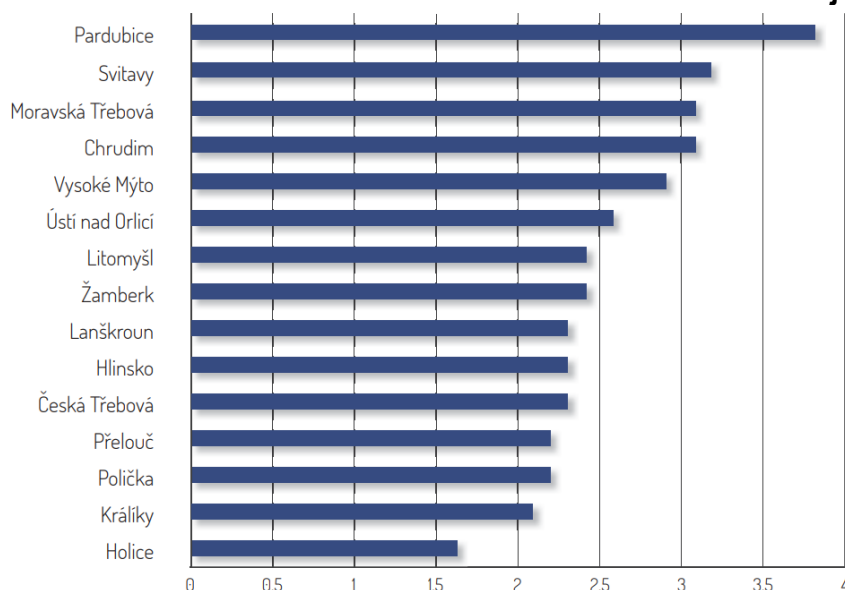
Shrnutí

- Realita přítomnosti návykových látek ve veřejném prostoru je veřejností registrována velmi citlivě, odborníky (TSP Laxus z.ú./ OOP Česká Třebová) však není situace hodnocena jako vybočující z průměru.
- Relativně stabilní skupina uživatelů návykových látek využívá služeb harm-reduction programu TSP Laxus z.ú., ovšem omezená (personální) kapacita programu nedovoluje rozšířit službu o potřebné cílové skupiny/lokality města – primárně lokalitu Semanínská a Romy ve městě.
- Normalizace užívání návykových látek v romské komunitě/některých domácnostech vede k přenosu patologických vzorců chování na mladší generace a zvyšuje riziko vzniku psychických/psychiatrických poruch, jejichž adresování je vzhledem ke stigmatizaci problematiky duševního zdraví mezi Romy obtížné.
- V České Třebové se pohybuje zhruba 10–20 osob bez domova, jejichž chování je veřejností vnímané jako rizikové. Problematické bezdomovectví se ve městě cíleně nevěnuje žádná sociální služba (vyjma ad-hoc asistence RC Rosa v rámci potravinové banky/komunitního šatníku).
- Statistická perspektiva nápadu trestné a přestupkové činnosti v lokalitě/spojené s lokalitou Semanínská neodpovídá veřejnému diskurzu, ve kterém je lokalita vnímána jako mnohem méně bezpečná. Dalším hotspotem je prostor vlakového a autobusového terminálu.

Rodina a volný čas

Priorita města byla v přihlášce specifikovaná i pro tematickou oblast rodin, ohrožených dětí a prarodinných opatření. Pozornost byla věnovaná situaci vyloučením ohrožených rodin v lokalitě Semanínská, dohledovým rodinám OSPOD a tématu volného času v širším kontextu. Situace je na jedné straně rámovaná velikostí lokality Semanínská a množstvím (romských) rodin s dětmi, které zde žijí. Těch může být odhadem cca 30 v městských bytech a ve většině ze zhruba 100 bytů společnosti NOTABLE Reality s.r.o. Lokální sociální a příbuzenské vazby zdejších domácností jsou silným faktorem majícím vliv na sociální situaci rodin a motivaci stěhovat se jinde v rámci města. V nedávném srovnání míry ohrožení dětí a rodin mezi jednotlivými ORP v rámci Pardubického kraje se Česká Třebová objevuje na 11 místě, přičemž sousední ORP (např. Svitavy, Moravská Třebová, Vysoké Mýto či Lanškroun) jsou naopak na předních příčkách.

Graf 5 – míra ohrožení dětí a rodin v ORP Pardubického kraje

Zdroj: Analýza systému péče o ohrožené děti a rodiny na území města Pardubic (SKP centrum o.p.s. 2018; dostupné z: <https://www.skp-centrum.cz/files/42fe19f297e24cab2d72bc8b37e92c91.pdf>)

Na situaci rodin s dětmi v lokalitě Semanínská (ale v určité míře i na jiných adresách ve městě) se zásadním způsobem podílí realita hmotné nouze/materiální chudoby, sezónních/opakujících se období nezaměstnanosti, zadlužení (často předlužení), nízkého vzdělání a generačně předávané skepse vůči aspiraci na vyšší, než základní vzdělání, přelidněných bytů, větší tolerance k závislostním a jinak patologickým vzorcům chování (ať už jde o domácí násilí, nebo zneužívání návykových látek), ranného rodičovství a dalších jevů souvisejících s životem v sociálním vyloučení. Za další faktor byla pojmenována velká lokální koncentrace lidí sdílejících obdobné problémy, které se zacyklují, normalizují a stávají se součástí žitého standardu (např. dluhy, školní neúspěšnost, psychické problémy atd.).

Za hlavní problémy pojmenované v souvislosti se situací rodin a dětí byly nejvíce akcentovány: bydlení (nedostupné, drahé/neodpovídající ceně), **vzdělávání** (nedostatečná motivace, pasivita rodin, na 2. stupni absence a zhoršené výsledky), **bezpečí v lokalitě** (přítomnost osob pod vlivem, party starší mládeže, chybějící dětské/sportovní hřiště³⁷). Podstatným faktorem ovlivňujícím situaci (nejen) rodin byla mezi poskytovateli sociálních služeb, ale i pracovníky ve školství sdílená zkušenost časté pasivity rodičů, kteří nepodporují své děti ve vzdělání a v kvalitním trávení jejich volného času a neumožňují jim navštěvovat družinu či jiné mimoškolní zájmové aktivity, pokud to z jejich strany vyžaduje nějaké úsilí a změnu zaběhlých způsobů. Někteří respondenti to dávali do souvislosti s nedostatečnými kompetencemi na straně rodičů, neznalostí a obavami z (jim) neznámých věcí a prostředí, odlišným hodnotovým rámcem, nebo přílišnou péčí ze strany sociálních služeb (a jiných institucí), které jim poskytují nadstandardní servis a v důsledku je tím spíše zneschopňují a udržují v pasivitě. Někteří poskytovatelé sociálních služeb popisovali neefektivně a nejasně

³⁷ Poslední investicí bylo vybudování dětského hřiště z dotace preventivních projektů MVČR v roce 2006.

nastavenou míru spolupráce s klientskými rodinami, v rámci které se při úsilí o jejich socializaci do samostatného života stávají klienti spíše závislí na těchto službách.

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi dále popisovaly případy neefektivní spolupráce mezi svými službami, OSPOD a školami, kdy v důsledku nejasně vymezených kompetencí a pravomocí, stejně jako personální poddimenzovaností úřadu dochází k předávání odpovědnosti za řešení problému na služby, které však v některých případech nemají dostatečné možnosti přesvědčit tyto klienty ke skutečné angažovanosti a snaze o změnu. Motivace rodičů nemívá dlouhého trvání a sociální pracovníci a pracovníce, byť intervnují na zakázku OSPOD, mívají bez jejich podpory problém přesvědčit klienty k efektivní spolupráci.

Jak už bylo pospáno výše, v lokalitě se koncentruje relativně více rodičů samoživitelů s dětmi (častěji matek), z nichž některé si uvědomují rizika výchovy u svých dětí – konkrétně např. matky řešící bydlení před opuštěním azylového domu se často nechtějí vracet zpět na Borek. Vnímají změnu k lepšímu v chování svých dětí v jiném prostředí a návrat spojují se špatným vlivem, kterým místní prostředí na jejich děti působí – odhadem šlo o zhruba 10 rodin ročně, které však mají problém získat bydlení mimo lokalitu. Stejně tak i matky s dětmi z majority, kterým jsou nabízeny sociální byty na Semanínské, často raději volí pobyt v azylovém domě. Tuto rizikovost potvrzuje zkušenost některých matek (konkrétně s dětmi s poruchami autistického spektra) žijících v lokalitě, které zde nechtějí trávit volný čas, případně nechtějí nechávat své děti venku bez dozoru a necítí se zde dobře. Alternativ však se mnoho nenabízí – nemají však buďto možnost změnit své bydlení, nebo souhrn pozitiv lokality (levné bydlení, nebo rodinné a příbuzenské sítě apod.) nakonec převáží nad vnímaným nebezpečím.

Nízkoprahové zařízení, které je v lokalitě v provozu přes 10 let, registruje mezi svými klienty více než 120 místních dětí. Poptávka po zdejších aktivitách převyšuje kapacitu pracovníků Naděje o.s., kteří se často obměňují – přesto jde o jediný hojně navštěvovaný prostor, ve kterém mohou děti bezpečně trávit svůj volný čas. Klub se nachází v prostorách bývalé výtopny a vyžaduje investice do zázemí, které by vedly k efektivnějšímu využití prostoru a lepšímu uspokojení velké poptávky ze strany dětí a mládeže. Jiné možnosti kvalitního trávení volného času v lokalitě prakticky neexistují. Jak bylo zmiňováno řadou respondentů, v lokalitě chybí dětské hřiště či sportovní zázemí, které improvizovaný fotbálek na ulici před NZDM nenahradí.

Další podobné zařízení – klub Rébus – provozuje DDM Kamarád nedaleko parku Javorka v ulici Matyášova 983. Klub byl v době mapování navštěvován víceméně pouze majoritními dětmi, i když v minulosti sem docházeli i Romové ze Semanínské – a právě možnost navázat přátelství s dětmi mimo svou obvyklou skupinu je unikátní a velmi nedostatkovou příležitostí. Klub je od lokality vzdálen cca 2,5km, což může pro řadu dětí představovat reálnou bariéru. Zároveň není registrovanou sociální službou (typu NZDM), ale pedagogickým zařízením – přesto funguje v podobném režimu, např. nízkoprahovosti. Samotné DDM Kamarád sídlí nedaleko nádraží, tedy o něco blíže, ovšem počet dětí ze Semanínské navštěvujících zde organizované kroužky je minimální i proto, že jsou zpoplatněné. V některých případech se podařilo děti podpořit z externích (nadačních) zdrojů, ovšem v docházce přesto nevydržely – to je dáváno do souvislosti s absencí motivace, dodržování pravidel a respektování hranic, které děti z lokality Semanínská často z domácího prostředí neznají (což je dokládáno další

zkušeností s romskými dětmi na příměstském táboře 2022 hrazeného opět z nadačních fondů). Praxe hrazení nákladů na volnočasové aktivity ze zdrojů MOP skrze ÚP nebyla zaznamenána. DDM Kamarád pravidelně a dlouhodobě organizuje sérii podzimních pátečních odpolední v rámci kterých se v prostorách ZŠ praktické (v lokalitě Semanínská) pořádají různé participativní akce pro veřejnost. Ze strany rodičů i dětí z lokality je o ně velký zájem (minulý rok se zúčastnilo zhruba 90 lidí) – především o kurzy vaření, tance, výroby drobných dekorativních předmětů či kadeřnictví. Ve snaze podpořit setkávání Romů z lokality Semanínská a majoritní veřejnosti byl jeden ročník uspořádán v parku Javorka, kam však přišli pouze majoritní návštěvníci a nikoliv Romové, což ilustruje vzájemné stereotypní vnímání jedné i druhé skupiny obyvatel.

Situace rodin s dětmi v jiných částech města je v mnoha ohledech podobná. Rodiny zmiňované pracovníci SAS byly častěji popisované jako neúplné rodiny, nebo takové, kde absentuje či je nefunkční postava otce. Problémem jsou především finance, udržení se v bydlení či sladění pracovního a rodinného života (problém s hledáním dostatečné ohodnocené zkráceného/děleného úvazku, zajištění podpory v péči o děti se specifickými výchovnými problémy, diagnózami poruch pozornosti/ADHD či autistického spektra). V těchto případech jde jak o romské, tak majoritní domácnosti. Prevalence drog u dospívajících je ve zbytku města obdobná jako v lokalitě Semanínská³⁸. Specifické případy rizikového chování mimo lokalitu potvrzuje i zkušenost OSPOD, kdy byly v minulém roce opakovaně řešeny případy krádeží páchaných majoritními dětmi v blízkém supermarketu a následné přeprodávání žvýkáčích tabáku a jiných tabákových výrobků mezi žáky.

Shrnutí

- Nejčastěji zmiňovanými tématy v souvislosti se situací rodin (domácností s dětmi) v kontextu sociálního vyloučení byly:
 - bydlení – jeho ne/kvalita a ne/dostupnost (diskriminace na trhu s bydlením na základě etnicity) projevující se nedostatečnou mobilitou
 - finance – řešení dluhů, vyřízení nároku na dávky hmotné nouze
 - vzdělávání – pasivita a nízké kompetence dospělých, absence motivace, segregace a prohlubující se rozdíly na druhém stupni ZŠ, pojmenované především ze strany institucionálních aktérů
 - bezpečnost v lokalitě Semanínská – absence bezpečných alternativ trávení volného času dětí a mládeže (dětské hřiště), přítomnost osob pod vlivem návykových látek, rizikový vliv skupin starší mládeže
- Naděje o.s. pojmenovala potřebu zřízení kapacitně odpovídající terénní sociální práce zahrnující celé město. V současnosti je jejich působnost omezená primárně na lokalitu Semanínská, ovšem kapacitně nedostačuje pokrýt všechny potřebné cílové skupiny (děti a mládež, osoby bez domova, domácnosti v krizi) ve zbytku města.
- Mnohdy neefektivní vymezení agend, koordinace a spolupráce mezi OSPOD, SAS a školami v různých situacích vyžadujících buďto precizní vyhodnocení problému

³⁸ Např. na Vyšší odborné a střední škole Gustava Habrmána přistoupili k preventivním opatřením zahrnujícím souhlas rodičů s případným testováním na alkohol a jiné omamné látky (dostupné z: <https://www.vda.cz/file.php?nid=18342&oid=9609566>)

(znalost kompetencí, dostupných nástrojů), nebo vzájemnou podporu zainteresovaných stran pro účinné řešení problému (např. kdy sociální pracovníce vnímá potřebnost intervence, ale nemůže *nutit* klienta k aktivitě).

- Nízké kompetence rodičů a další faktory (viz kapitola Vzdělávání) vedou k segregaci dětí a mládeže v rámci lokality či v prostředí part ve zbytku města, nevyužívání dostupných volnočasových aktivit a minimálnímu přenosu kulturních vzorců v obou směrech.

Zaměstnanost

Zaměstnanost mezi prioritami stanovenými městem nefigurovala. Protože se však téma (ne)zaměstnanosti často objevovalo v rozhovorech v souvislosti s životním stylem obyvatel lokality Semanínská, předkládáme zde základní informace.

Na míru ne/zaměstnanosti a uplatnitelnosti na trhu práce se zásadním způsobem podepisuje úroveň dosaženého vzdělání a kvalifikace uchazečů. Ta je obecně u populace sociálně vyloučených lokalit a Romů nízká a dosahuje v jednotkách případů maximálně střední úrovně vzdělání/ vyučení. Běžným jevem je po ukončení základní školní docházky nedostatečná aspirace na další vzdělávání, u žen hraje roli časné mateřství, rychlá kumulace dluhů (ať už z krátkodobých půjček, nebo za neplacené poplatky za odpady), čehož je důsledkem nevýhodnost legální práce, z jejíhož výdělku by šla podstatná část na exekuční splátky. Následuje tedy registrace na ÚP doplněná krátkodobými výdělky v rámci šedé ekonomiky. V romských domácnostech převažuje tradiční rozdělení genderových rolí – muž zajišťuje příjem a žena je v domácnosti. Specifické, avšak nijak neobvyklé situace, jakými jsou neúplné domácnosti, disfunkční/ role otce (VTOS, závislosti atd.) pak vytvářejí velký tlak na ženy, jejichž zaměstnatelnost je limitovaná nedostatečnou nabídkou zkrácených úvazků, péčí o děti apod.

Počty nezaměstnaných jsou dlouhodobě stabilní, a to na relativně nízké úrovni bez ohledu na výkyvy v posledních letech (COVID, ukrajinská krize). Zhruba od roku 2012 počty registrovaných uchazečů o zaměstnání (UoZ) klesají ve všech kategoriích (pohlaví, délky registrace). Rok 2019 byl posledním rokem, kdy většina z UoZ byla registrována do 6 měsíců. Od té doby každoročně převažují uchazeči registrovaní déle než půl roku, z nichž je 10-26 % registrovaných déle než 2 roky. Statistický přehled za poslední roky shrnuje následující tabulka.

Tabulka 28 – počet uchazečů o zaměstnání na Úřadu práce podle délky registrace

	celkem			ženy			CELKEM	
	nad 6 měs.	nad 12 měs.	nad 24 měs.	nad 6 měs.	nad 12 měs.	nad 24 měs.	všichni UoZ	ženy
2019	62	29	16	35	12	6	224	118
2020	135	46	16	61	20	7	335	154
2021	108	61	21	57	30	7	246	129
2022	119	57	27	58	31	12	306	152

Zdroj: MPSV

Na dlouhodobé nezaměstnanosti se podle pracovníků Úřadu práce nejvíce podepisuje vstřícný přístup zaměstnavatelů k nelegální práci (práce na černo), která se vyplácí oběma stranám – pro pracujícího výhodou spočívá především v nekrácení dávek hmotné nouze či vyhnutí se exekucím srážkám ze mzdy. Často jsou lidé zaměstnáváni v rámci konkrétních krátkodobých zakázek formou dohody o provedení práce (DPP), např. v případě uklízeček a jiných pomocných prací. To však ÚP posuzuje jako překážku v evidenci a tito uchazeči jsou z evidence vyřazováni – podle odhadu ÚP jde v průměru o 4 případy měsíčně, z toho 2 z lokality Semanínská. Z výdělku do 10 000,- měsíčně nemusejí platit zdravotní a sociální pojištění³⁹. U dohod o provedení činnosti (DPČ) je omezená povolená týdenní doba (cca 20h) a lze ji využít spíše u pravidelných či nárazových zkrácených úvazků – protože však nad příjem 4 000 Kč měsíčně platí povinnost odvádět zdravotní i sociální pojištění, bývá často pro obě strany výhodnější platba „na ruku“.

Při bližším statistickém pohledu do kategorie zvlášť ohrožených UoZ z lokality Semanínská – tedy osob ve věku 50+, s příznakem exekuce, nebo těch sankčně vyřazených z evidence vyplývá, že například až 43 % všech UoZ zatížených exekucí se koncentruje v lokalitě Semanínská, stejně jako 34 % všech sankčně vyřazených osob. Tyto relativně vysoké podíly specificky ohrožených UoZ se koncentrují na Semaníně, přestože UoZ z lokality Semanínská tvořili zhruba 16 % všech UoZ registrovaných na ÚP. Za specificky ohroženou skupinu osob lze také považovat lidi se zdravotním hendikepem, kterých je v České Třebové celkem zhruba 533 (držitelů průkazu tělesného postižení v I.-III. stupni).

Tabulka 29 – vybrané kategorie uchazečů o zaměstnání registrovaných na ÚP

	celkem počet	z toho ze Semanínské	
		počet	podíl (v %)
registrovaných UoZ	379	62	16,4
UoZ ve věku 50+ let	120	20	16,7
UoZ s příznakem exekuce	95	41	43,2
počet sankčních vyřazení z evidence*	181	62	34,3

Zdroj: KoP ÚP Česká Třebová

Poznámka: * - jedná se o počet evidencí, nikoliv osob (některé osoby mohou být vyřazeny opakovaně) od 1.1.2022

Přímo v lokalitě se nacházejí dva dominantní zaměstnavatelé místních obyvatel, jejichž výhodou je především malá docházková vzdálenost od místa bydliště na pracoviště a zároveň nízké nároky na vzdělání. Jde o prádelnu a čistírnu Fišer s.r.o., která zaměstnává především ženy, většinou na dvousměnný provoz a společnost Eko-bi s.r.o. založená městem Česká Třebová zajišťující technické služby a správu cca 10 pracovišť. Firma zaměstnává obyvatele lokality Semanínská od roku 1995, od roku 2011 využívá dotační programy na zřizování (dotovaných) pracovních míst – řada z těchto osob poté přešla mezi stálé zaměstnance. Všechny 15 kmenových zaměstnanců je z lokality, dále zřizují pozice v rámci veřejně prospěšných prací, obecně prospěšných prací a zajišťují i veřejnou službu (jak shrnuje následující tabulka).

³⁹ Pokud zdravotní pojištění neplatí jiný zaměstnavatel, má však dotyčný povinnost pojištění odvést jako osoba bez zdanitelných příjmů, v roce 2023 šlo o 2 336 Kč, což bývá dalším zdrojem zadlužení.

Tabulka 30 - počet dotovaných pracovních pozic zřizovaných Eko-bi s.r.o.

	VPP	OPP	VS
2021	8	4	10
2022	9	8	4
2023	9	4*	3

Zdroj: Eko-bi s.r.o.

Poznámka: * od 10.2023 se počítá s celkem 6 pozicemi

Velká část zaměstnanců prošla osobním oddlužením, běžně registrují 3 exekuce na člověka/zaměstnance – dluhy evidují jednak vůči městu, většina je však u soukromých subjektů, zdravotních pojišťoven, za soudní či vězeňské poplatky. S městským exekutorem nemají dobrou zkušenost (např. požaduje informace, na které nemá podle zákona nárok).

Typickým zaměstnancem je muž mladšího/středního věku, žijící s dětmi a partnerkou ve společné domácnosti. Pracovní návyky u nich bývají problém, stejně jako finanční gramotnost, nebo orientace na přítomnost – panuje preference jednorázového příplatku oproti důchodovému pojištění, nebo práce načerno oproti stabilnímu výdělku (během nemocenské jdou pracovat na stavbu). Ze zkušenosti svých zaměstnanců potvrzují předsudečné chování/rasismus jiných zaměstnavatelů diskvalifikující Romy na trhu práce. Protože si chtějí udržet zapracované zaměstnance, vycházejí jim v individuálních případech vstříc i formou finančních půjček splácených formou splátkového kalendáře.

Shrnutí

- Uplatnitelnost semanínských Romů na trhu práce je limitovaná nedostatečným vzděláním a zvykovým chováním upřednostňujícím fušky načerno v partě známých a příbuzných oproti navyšování kompetencí a prosazení se v často etnicky diskriminujícím prostředí volného trhu práce.
- Časté zadlužení a exekuce jsou nejčastějším důvodem pro volbu registrace na úřadu práce souběžně s prací v šedé ekonomice.
- Matky samoživitelky se závislými dětmi se potýkají s nedostatečnou nabídkou zkrácených/dělených či flexibilních úvazků umožňujících péči o děti.

Doporučení

- Postupné zřízení minimálně 10 bytů v jiných lokalitách po městě určených pro specificky ohrožené skupiny podle (startovací byty, krizové byty, matky s dětmi, osoby bez domova)
- Zajištění komunitní práce v rámci lokality Semanínská aktivizující místní lídry (a celou komunitu) k posílení svých kompetencí a řešení vlastních problémů
 - Specificky v oblasti aktivizace rodičů pro větší participaci na vzdělávání svých dětí
- Navýšení terénní sociální práce zaměřené na ohrožené děti a mládež (jako součást NZDM) v rámci celého města – tedy nezaměřené specificky na lokalitu Semanínská či Romy
 - Rozšíření stávajících kapacit TSP o další cílové skupiny ohrožené sociálním vyloučením (rodiny v krizi, oběti domácího násilí, osoby bez domova/ohrožené ztrátou bydlení apod.)

- Zřízení noclehárny/denního centra řešícího absenci dostupných služeb pro osoby bez domova, které jsou nejbližše dosažitelné v okolních městech a často/sezónně kapacitně nestačí
- Personální posílení (a rozšíření) terénního programu zaměřeného na osoby ohrožené závislostí – zajištění větší působnosti v rámci lokality Semanínská v komunitě Romů
- Nastavení efektivnější komunikace mezi sociálními pracovníky obce/NNO, OSPOD, školami, případně dalšími subjekty (Městská policie/APK) - vyjasnění vzájemných rolí, kompetencí a dostupných nástrojů uplatnitelných v rámci řešených situací
- Nastavení efektivnější komunikace – sdílení informací mezi službami SAS a TSP, kteří mohou v rámci práce se stejnými klienty efektivněji řešit zakázku a navyšovat klientovy kompetence
- Navýšení kapacity občanské poradny specificky o dluhové poradenství a zvážení zřízení detašovaného pracoviště (např. formou terénního dne) v lokalitě Semanínská
- Navržení komunikační strategie směrem k veřejnosti ve věci inkluzivního vzdělávání specificky na škole ZŠ Nádražní, vedoucí ke změně vnímání této školy jako *romské*
- Nastavení funkční spolupráce se soukromými pronajímateli v lokalitě Semanínská (především NOTABLE reality s.r.o.) a koordinace témat společného zájmu (revitalizace veřejného prostoru, komunitní práce, prevence bezpečnosti atd.)
- Zvážení nastavení funkční spolupráce s majitelem/provozovatelem ubytovny Padevět, představující ubytovací kapacitu využitelnou v krizových situacích
- Zřízení ubytovacích kapacit typu domu na půl cesty – absence dostupného bydlení pro (mladé) lidi opouštějící institucionální výchovu
- Zřízení služby azylový dům – primárně pro matky s dětmi (případy domácího násilí), ale i pro muže/rodiny – v rámci regionu je častým problémem nedostatečná kapacita stávajících zařízení

Seznam literatury

Břeňová, P. (2018). Romské dětství v sociálně vyloučené lokalitě Česká Třebová v 21. století. UHK.

Český statistický ústav (dostupné z: <http://czso.cz>)

DVO. (2010) Ubytovna v České Třebové vadí, squat už ne. (dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/ubytovna-v-ceske-trebove-vadi-squat-uz-ne-6291126>)

Insolvenční rejstřík (dostupné z: <http://www.isir.justice.cz>)

Kubát, O. (2020). Geografická analýza strachu z kriminality na území města Česká Třebová, UPOL.

Koncepce politiky na podporu stárnutí 2021-2025 města Česká Třebová

Koncepce prevence kriminality města Česká Třebová na rok 2021-2024 (dostupné z: https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=32185)

Mapa exekucí (dostupné z: <http://www.mapaexekuci.cz>)

Mapa kriminality (dostupné z: <http://www.kriminalita.policie.cz>)

Mapa pěstíren a varen (dostupné z: <https://varnyapestirny.policie.cz/>)

Město se bojí gheta na náměstí. „Udržím pořádek,“ říká hoteliér. (dostupné z: http://www.zpravodaj.probit.cz/2010/6_10web/mesto_se_boji_gheta_na_namesti.htm)

Mikolecký, M. (nedatováno) Co se v České Třebové od roku 1989 změnilo, vybudovalo, obnovilo, opravilo i zničilo...“ (dostupné z: http://www.zpravodaj.probit.cz/2018/2_18web/90_leta1.htm)

Mikulecká, Š. (2010) Nemůžu se ptát: Jsi černý?. (dostupné z: https://svitavsky.denik.cz/zpravy_region/nemuzu-se-ptat-jsi-cerny20100526-6412.html)

SKP centrum o.p.s. (2018). Analýza systému péče o ohrožené děti a rodiny na území města Pardubic. (dostupné z: <https://www.skp-centrum.cz/files/42fe19f297e24cab2d72bc8b37e92c91.pdf>)

SOB. (2018). V práci školního asistenta jde hlavně o pomoc komunitě, říká Gabriel Oláh ze ZŠ Nádražní. (dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/v-praci-skolniho-asistenta-jde-hlavne-o-pomoc-komunit-rika-gabriel-olah-ze-zs-8105864>)

Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016-2020 (dostupné z: <https://docplayer.cz/30924793-Strategie-integrace-prislusniku-socialne-vyloucenych-romskych-lokalit-v-pardubickem-kraji.html>)

Tichý, D. (nedatováno). Sociální bydlení – příprava projektů: Prostorové parametry v měřítku místnosti a bytů. (dostupné z: http://socialnibydeni.mpsv.cz/images/soubory/Workshopy/Metodika_CVUT_Priprava_projektu/3-Parametry-projektu-meritko-mistnosti-a-bytu-DT.pdf)

Velšová, K. (2021). Daniel se domů nevrátil, rodině nechal dluhy. Lidé z Třebové jí chtějí pomoci. (dostupné z: <https://www.denik.cz/krimi/daniel-se-domu-nevratil-rodine-nechal-dluhy-lide-z-trebove-jim-chteji-pomoci-202.html>)

Zpráva o činnosti styčných důstojníků pro menšiny a jejich pracovních skupin za 1. pololetí 2013 (dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/prace-policie-ve-vztahu-k-mensinam.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>)

Zpráva o činnosti styčných důstojníků pro menšiny a jejich pracovních skupin za 1. pololetí 2014 a další (dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/prace-policie-ve-vztahu-k-mensinam.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>)